

Læselyst for livet

Litteratursociologisk speciale om folkebiblioteket og hvordan Viborg Bibliotekernes projekt Læsespots skal fremme børns læselyst

Kandidatspeciale i Dansk på Aalborg Universitet udarbejdet af Sarah Suldrup Dixen 2021

Abstract

The following master's thesis is a literature sociological thesis, in which I will be following the project *Læsespots* from the Viborg Libraries. The project concerns itself with children's desire to read, and the aim is to establish a good relationship with the act of reading through great reading experiences and the establishment of a circulating library, that will circulate in 27 different after school clubs (SFO) in the project. The reading experiences and the circulating libraries will hopefully be enjoyed in the physical reading spots in the after school clubs. The project's main focus, besides bringing reading joy and reading experiences to children in 0.-3. grade, is to co-create with the children. The incorporation of the children's perspective is very important for the project, so the children feel a responsibility and motivation to use the reading spot. Hopefully this will bring the children motivation and a desire to read, and that they can bring this joy with them, for the rest of their life's. This thesis will concern itself with how the project *Læsespots* enrolls itself in the History of Public Libraries in Denmark, and how it is an example of the new library paradigm.

To begin with I will give an introduction to literature sociology, because this thesis concerns itself with the public library as a literary institution and how the literature is used in the society. I will do this by using Hans Hertels text "Litteratursociologi – og noget at bruge den til" (1972). Therefore, this master's thesis is a literature sociological thesis. Then I will explain how to analyze an institution, and what exactly a literary institution is, by using Kristian Himmelstrup's chapter "Kulturinstitutioner og institutionsanalyse" (2013), Anders Troelsen's "Introduktion til institutionsanalyse" (1985) and Lars Handesten's "Litteraturen rundt. Aktører i det litterære felt" (2018). This will frame set my thesis, the library and the project. Hereafter I will explain the history of Danish public libraries and the different types of phases and paradigms, that the libraries have gone through. I will focus especially on the new paradigm – the experience paradigm, where the main focus is on the user and user experiences. I will do this by using Henrik Jochumsen's chapter "Biblioteket gennem 100 år. Indhold, rammer og relationer" (2017), Rasmus Grøns's ph.d. thesis *Oplevelsens rammer – former og rationaler i den aktuelle formidling af skønlitteratur for voksne på danske folkebiblioteker* (2010) and Niels D. Lund's article "Vistnok uvurderlig! – folkebibliotekerne i det litterære liv i Danmark" (2018).

To figure out why a project like the project *Læsespots*, that concerns itself with the pleasure reading of children is started, I will explain the political commitment behind such

a project. Studies about the reading habits of children and the use of the library (*Børns Læsevaner 2017: Overblik og Indsigt* and *Folkebibliotekets betydning for danske borgere* (2021)) shows that children's reading joy is falling, and that reading is important for children. I will explain the project Læsespots, the thoughts behind it and how it is supposed to be implemented by looking at the project book for the project Læsespots by Lene Mirland. I will explain how to co-create with children from Lene Tanggaard and Josefine Dillings research study *Co-Create – Samskabelse med børn i fokus* (2019) from Aalborg University. I will examine how this works in the process, from interviews with two children, two pedagogues and the project manager Lene Mirland. This will emphasize that the co-creating process has been difficult. Partly due to corona restrictions, partly due to misinterpretations of the concept of co-creating with children. But they all agree upon the fact that co-creating with children and the project is important, and that the joint reading experiences will enrich the children's life's. I will then summarize how the project fits into the new library paradigm. It does so because there is a focus on the experience, and it is through the experience that the children will have better conditions for the future. Finally, I want to put the project into perspective for other events that takes place at the Viborg Libraries, and which are part of the new library paradigm. The project Læsespots is just one example of how public libraries focus on experiences.

I will conclude that the project Læsespots are part of the library paradigm, where the focus is on the experience. It is through good reading experiences that the children must become good readers and thus have good conditions for the future. The project is an insight into the types of initiatives in modern public libraries. The project moves the library as a literary institution into after school club.

1 Indledning	1
2 Teori og metode.....	4
2.1 Litteratursociologi.....	4
2.2 Institutionsanalyse.....	6
2.3 Den litterære institution	7
2.4 Folkebiblioteket som litterær institution	9
2.4.1 Folkebibliotekets udvikling	10
2.4.2 Folkebibliotekets fire rum.....	16
3 Brug af biblioteket og børns læselyst: den politiske satsning.....	18
3.1 Undersøgelser om brug af biblioteket og børns læselyst	18
3.2 Den politiske satsning.....	21
4 Viborg Bibliotekernes projekt <i>Læsespots</i>	25
4.1 Projektet.....	25
4.2 Samskabelse med børn	27
4.2.1 Samskabelsestrekanter	29
4.2.2 Samskabelsesprocessen	30
4.3 Inspirationskataloget.....	32
5 Læsespots	37
5.1 Processen og fokus i forskellige SFO'er – interview med pædagoger	37
5.2 Interview med børn	40
5.3 Hvad med børneperspektivet?	43
5.4 "SFO-biblioteket"	44
6 Bibliotekshistorien i projekt <i>Læsespots</i>	46
7 Perspektivering	51
8 Konklusion	57
Litteraturliste.....	59

Bilagsoversigt:

Bilag 1: Projekthåndbog til projekt *Læsespots* af Lene Mirland

Bilag 2: Mailkorrespondance med Lene Mirland om projekt *Læsespots* d. 7. april 2021

Bilag 3: Spørgsmål og svar fra interview med pædagog Camilla Jakobsen, Ulbjerg SFO 13. april 2021

Bilag 4: Spørgsmål og svar fra interview med pædagog Anne Hemmingsen, Nordre Skoles SFO 7. april 2021

Bilag 5: Spørgsmål og svar på interview med børn fra Nordre Skoles SFO 14. april 2021

Bilag 6: Mailkorrespondance med Lene Mirland vedrørende samskabelsesprocessen 29. april 2021

Aalborg Universitet
Kandidatuddannelsen i Dansk
Kandidatspeciale
V. Louise Mønster

Sarah Suldrup Diken
Studienr.:20186544
31. maj 2021
Anslag: 152.038

Bilag 7: Mailkorrespondance med materialeansvarlig Anne Rasmussen fra Viborg

Bibliotekerne 25. april 2021

Bilag 8: Inspirationskatalog til projekt Læsespots af Lene Mirland

1 Indledning

”Læseoplevelser og gode historier kan berige børns liv på et utal af måder” (Mirland 2020A, 3) sådan skriver Lene Mirland, projektleder på Viborg Bibliotekernes projekt Læsespots, om hvorfor det er vigtigt at introducere børn til en god læsekultur. Hvis læseoplevelser og gode historier kan berige børns liv, hvordan sikrer man sig så, at børnene har lyst til at læse? Hvordan læser børn bedst? Og hvordan kan man skabe læselyst med børn? Det er nogle af de spørgsmål Viborg Bibliotekerne forsøger at svare på med projekt Læsespots. I efteråret 2020 var jeg selv i uddannelsespraktik på Viborg Bibliotekerne, hvor jeg blev bekendt med nogle af folkebibliotekets mange facetter. Her blev jeg bekræftet i, at et moderne folkebibliotek er meget mere end blot udlån af litteratur samt visse kulturudstillinger. Jeg blev blandt andet introduceret til de forskellige former for teams, der opererede på bibliotekerne, og de forskellige former for medarbejdere, der arbejder på bibliotekerne. Det er altså ikke blot bibliotekarer, men en buket af mennesker med alle typer uddannelser, der arbejder som biblioteksformidlere. Jeg blev også bekendt med nogle af de projekter, som Viborg Bibliotekerne er en del af. Her introducerede min overordnede mig for projekt Læsespots. Projektet blev indledt i 2020, som en del af en national indsats for at fremme børns læselyst i samskabelse med børn. Projektet skal skabe læselyst for og med børn gennem læseaktiviteter og læsefællesskaber, etableringen af et ”SFO-bibliotek” og inspirerende indretning i et fysisk Læsespot. Ideen er da at introducere børnene til en god læsekultur, hvor fritidslæsning står højt på listen på linje med andre former for fritidsunderholdning. Dette vil skabe gode læsere og give børnene gode læseoplevelser, og dermed gode forudsætninger for at viderebringe læselysten resten af livet.

I dette speciale vil jeg undersøge, hvordan Viborg Bibliotekernes projekt Læsespots er et eksempel på den nuværende fase vi befinder os i, i bibliotekshistorien. Jeg vil undersøge, hvordan og hvorfor Viborg Bibliotekerne vil etablere læselyst for børn i 0.-3. klasse med projekt Læsespots. Det vil jeg gøre ved at undersøge, hvordan man kan flytte en institution som et folkebibliotek ud til børn i en fritidsordning. Jeg vil først og fremmest etablere, hvad for en slags institution folkebiblioteket er, ved at undersøge og redegøre for det danske folkebiblioteks historiske udvikling. Dette vil give et indblik i, hvor folkebiblioteket er placeret i samfundet i dag og dermed også, hvorfor et projekt som projekt Læsespots er bibliotekets ansvar. Dette vil jeg understøtte med henholdsvis undersøgelserne *Børns læsevaner 2017: Overblik og indblik*, som er udarbejdet af Tænk tanken Fremtidens Biblioteker og

Folkebibliotekets betydning for borgerne i Danmark fra 2021, der er udarbejdet af Seismonaut og Roskilde Centralbibliotek. Disse undersøgelser centrerer, hvorfor et projekt som Viborg Bibliotekernes projekt Læsespots er vigtigt netop nu, hvorfor den politiske satsning også vil blive redegjort for. Projektet vil derfor blive rammesat i en institutionsanalyse, den historiske udvikling og den politiske satsning. Derefter vil jeg undersøge helt konkret, hvad projektet går ud på og hvordan projektet skal udføres. Det vil jeg gøre ud fra projekthåndbogen *Projekt Læsespots – Vi skaber læselyst og læsefællesskaber for og med børn i 0.-3. klasse* (Lene Mirland, 2020A), samt interviews med projektleder, pædagoger og børn, der alle er deltagende i projektet. Her vil jeg gå ned i ideen bag samskabelse med børn ud fra Lene Tanggaard og Josefine Dillings forskningsundersøgelse *Co-Create – Samskabelse med børn i fokus* (2019), og undersøge hvordan samskabelsesprocessen i projekt Læsespots bliver udført. Derudover vil jeg redegøre, undersøge og komme med eksempler på læseoplevelser ud fra projektets inspirationskatalog *Læsespots – Inspiration til læseoplevelser i SFO* (Mirland 2020B), der rummer forskellige læseaktiviteter, som kan inspirere til læseoplevelser i SFO'erne. Jeg vil dernæst dykke ned i samskabelsesprocessen og etableringen af de fysiske læsespots, og hvordan processen er foregået i SFO'erne. Dette vil jeg gøre ved at interviewe to pædagoger fra projektet for at undersøge, hvordan de har oplevet processen og projektet. Herunder vil jeg interviewe nogle af børnene fra projektet. Jeg vil blandt andet undersøge, hvor børnene selv synes de læser bedst, om de er biblioteksbrugere og om de læser bøger i deres fritid. Dette vil jeg gøre for at se om børneperspektivet er blevet hørt i samskabelsesprocessen. Ud fra mailkorrespondance med materialeansvarlig for projektets "SFO-bibliotek" vil jeg se nærmere på netop "SFO-biblioteket". Dette vil give et indblik i tankerne bag litteraturen, samt hvordan Viborg Bibliotekerne tænker litteratur for børn bør være.

Til sidst i dette speciale vil jeg komme med mine refleksioner om projektet og undersøge, hvordan projektet indskrives sig i den nuværende fase på folkebibliotekerne og indskrives sig i det nye biblioteksparadigme. Projektet vil også blive perspektiveret til andre af Viborg Bibliotekernes arrangementer og projekter, for at se om netop også disse afspejler det nye biblioteksparadigme.

Viborg Bibliotekernes projekt Læsespots har ændret sig siden jeg valgte at skrive om det i mit speciale. Da projektet gik i gang var det meningen, at det skulle forløbe i skoleåret 2020/2021, og at den afsluttende fase skulle ligge i foråret og afsluttes i juni 2021. På grund af Covid-19 pandemien (som jeg i mit speciale refererer til som 'corona') har projektets fase to

og afsluttende fase tre forskudt sig, så etableringen af de fysiske Læsespots i SFO'erne tager form i senforåret 2021, "SFO-biblioteket" først er klar til at sende ud efter skolernes sommerferien 2021 og at selve evalueringen af projektet først finder sted i efteråret 2021. Denne forskydning af projektets deadline er sket mens dette speciale er blevet udarbejdet, og resulterer derfor i, at nogle af processerne og ideerne i mit speciale er blevet besværliggjort og andre ting har ændret sig; eksempelvis har det ikke været muligt at besøge de involverede SFO'er. Det har heller ikke været muligt at interviewe hverken pædagoger, medarbejdere eller børn personligt, og alle udtalelser og interviews er derfor sket i mailkorrespondancer. Samtidig har det ikke været muligt at undersøge, hverken, hvordan de fysiske læsespots er kommet til at se ud, om det udsendte materiale i "SFO-biblioteket" er blevet brugt, eller om projektet har virket til at bringe læselyst til børnene. Mit fokus i specialet er derfor på, hvordan Viborg Bibliotekerne indskriver sig i det nye biblioteksparadigme med deres projekt Læsespots, og hvordan ideerne i og bag projekt Læsespots reflekterer de nuværende tanker og ideer der er på de danske folkebiblioteker.

2 Teori og metode

Følgende afsnit vil redegøre for den teori der står bag mit speciale. Jeg vil først og fremmest introducere litteratursociologi som begreb, fordi dette er et litteratursociologisk speciale, der fokuserer på biblioteket som en litterær institution. Dette vil jeg hovedsageligt gøre ud fra Hans Hertels tekst "Litteratursociologi – og noget at bruge den til" fra 1972. Herefter vil jeg redegøre for institutionsanalyse som metode ud fra henholdsvis Kristian Himmelstrups kapitel "Kulturinstitutioner og institutionsanalyse" fra 2013 og Anders Troelsens "Introduktion til institutionsanalyse" fra 1985, samt hvad den litterære institution er ud fra Lars Handestens tekst "Litteraturen Rundt. Aktører i det litterære felt" fra 2018. Disse vil rammesætte og introducere specialet og dernæst biblioteket som institution.

2.1 Litteratursociologi

At skrive et speciale med fokus på folkebiblioteket som litterær institution, og hvordan et projekt som projekt Læsespots 1) kan bringe læselyst til børn og 2) indskrives sig folkebibliotekets nuværende fokus og tanker, er at begive sig ind på et litteratursociologisk felt. Litteratursociologi er samspillet mellem litteratur og samfund, og når man bevæger sig ind på et litteratursociologisk felt ser man på, hvordan litteraturen og samfundet påvirker hinanden. Her ser man litteraturen som et socialt fænomen (Hertel 1972, 7) og studiet kan deles op i fire arbejdsområder: 1) samfundet i litteraturen, 2) litteraturen i samfundet, 3) den sociologiske litteraturteori og 4) den sociologiske litteraturhistorie (Hertel 1972, 7-9). Fælles for de fire arbejdsområder er, som nævnt, at de alle betragter litteratur og samfund i relation til hinanden, og ikke betragter litteratur som en isoleret størrelse. Når man undersøger samfundet i litteraturen, undersøger man litteraturens stof, genrer og former. Under dette litteratursociologiske arbejdsområde undersøger man, hvordan samfundet skildres i litteraturen, og hvordan litteraturen er blevet præget af bagvedliggende kræfter som eksempelvis den sociale baggrund (Hertel 1972, 7). Undersøgelsens genstand er derfor et litterært værk, en periode eller et forfatterskab.

Når man undersøger litteraturen i samfundet, ser man litteratur som en social institution - som en funktion i samfundet. Her kan man blandt andet se på den litterære proces og på, hvordan litteraturen bliver brugt. Man kan også undersøge forfattervilkårene, forfatterrekruttering, forlaget, distributionen af bøger – herunder spredningen via medier og

biblioteker, oversættelser med mere, og hvordan litteraturen bliver brugt, herunder modtagelsen og efterlivet, læsevaner og så videre. Her er undersøgelsens genstand den litterære institution, og i modsætning til arbejdsområdet "samfundet i litteraturen" er genstanden ikke det litterære værk (Hertel 1972, 8). Det kunne eksempelvis være et projekt som projekt Læsespots, hvor man undersøger, hvordan litteraturen bliver brugt i samfundet, og hvordan litteraturen bliver brugt som oplevelse, til at skabe læselyst hos børnene. At jeg beskæftiger mig med biblioteket som litterær institution placerer også mit speciale under den litteratursociologiske fane 'litteraturen i samfundet'.

Man kan definere den sociologiske litteraturteori som forholdet mellem forfatter, tekster, sociale funktioner og produktionsbetingelser. Ved beskæftigelsen af dette arbejdsområde undersøger man, hvordan litteraturen har omformet og defineret samfundet (Hertel 1972, 9). Det sidste arbejdsområde indenfor litteratursociologi er den sociologiske litteraturhistorie. Når man beskæftiger sig med dette arbejdsområde, undersøger man de litterære perioder i forhold til samfundet, og i forhold til de sociale kræfter og publikumsgrupper, som har påvirket disse. Her er genstanden litteraturhistorien og hvordan denne er blevet påvirket af det omkringliggende samfund (Hertel 1972, 10).

I Hans Hertels tekst "Litteratursociologi – og noget at bruge den til" fra 1972, hvor han definerer det litteratursociologiske felt, forklarer han også, at for at give et samlet billede af den litterære proces, skal man undersøge hele det litterære systems sociale funktioner i samfundet. Man skal undersøge, hvorfor litteratur overhovedet produceres og hvorfor det læses. Man skal undersøge, hvordan litteraturen bruges og hvordan litteraturen påvirker samfundet og læseren (Hertel 1972, 8-9). Mit speciale er et litteratursociologisk speciale, fordi jeg vil beskæftige mig med, hvordan litteraturen kan bruges i samfundet og, som nævnt, fordi jeg beskæftiger mig med en litterær institution. Det vil jeg gøre ved at undersøge og analysere Viborg Bibliotekernes projekt Læsespot, der blandt andet arbejder med at skabe læselyst for børn, fordi de mener at det vil gavne børnene resten af deres liv. Her ser man litteraturen som en funktion i samfundet og som en oplevelse – som et værktøj til blandt andet at producere bedre læsere og højne livskvaliteten hos de, hvor det lykkes at få skabt læselyst.

Når man bevæger sig ind på et litteratursociologisk felt må man ofte tage andre metoder i brug, end ved det klassiske litterære speciale. I dette speciale har jeg forholdt mig til en projekthåndbog fra det førnævnte projekt Læsespots, et inspirationskatalog og interviews med henholdsvis projektlederen, pædagoger og børn der deltager i projektet. Disse har været

centrale kilder i specialet, men også rapporter og undersøgelser om børns læsevaner og brugen af biblioteket har været nyttige. Desuden har jeg vurderet det vigtigt at forholde mig til det historiske aspekt af folkebiblioteket i min institutionsanalyse, for at få et overblik over, hvordan biblioteket har udviklet sig i de seneste år. Politiske interviews og notater har også spillet en rolle i specialet for at forklare, hvorfor et sådant projekt er vigtigt netop nu. Jeg har haft forskellige tekster og interviews at forholde mig til i dette speciale, netop fordi jeg bevæger mig på et litteratursociologisk felt og fordi jeg i mit speciale vil undersøge og analysere et igangværende projekt fra en litterær institution.

I følgende afsnit vil jeg redegøre for institutionsanalyse og den litterære institution som begreb. Dette vil jeg gøre for at forstå biblioteket som en litterær institution, da folkebiblioteket er en central institution i mit speciale.

2.2 Institutionsanalyse

Som nævnt i ovenstående afsnit er det ukonventionelle genstande og tekster jeg har at forholde mig til i mit speciale, hvis man ser på mit speciale som et litterært speciale. Men hvis man ser på det som et litteratursociologisk speciale med fokus på institutionen og institutionsanalyse, så er det forholdsvist typiske kilder jeg beskæftiger mig med. Ifølge Kristian Himmelstrups ”Kulturinstitutioner og institutionsanalyse” er blandt andet rapporter, interviews og diverse præsentationsmateriale typiske kilder til at svare på nogle af de spørgsmål, der skal besvares i en institutionsanalyse. Nogle af de typiske spørgsmål man søger svar på i en institutionsanalyse kan være hvilke politiske rammer institutionen arbejder under, hvordan institutionen har udviklet sig over tid og hvordan institutionen er struktureret (Himmelstrup 2013, 263). Heri definerer han også en institution til både at være et fysisk sted som eksempelvis et teater eller et bibliotek, men en institution kan også være de strukturer som borgerne i samfundet vedligeholder gennem deres handlinger – denne dobbelthed opfordrer da til at man skal arbejde med både institutionen og traditionen, når man beskæftiger sig med institutionsanalysen (Himmelstrup 2013, 252). Anders Troelsen kommer også med flere forklaringer på, hvad en institution er i sin tekst ”Introduktion til institutionsanalyse” fra 1985. Heri fortæller han, hvordan både en bygning, personer eller bestemte fremgangsmåder kan være institutionaliseret. Det kan være et system af regler repræsenteret af ideer, bygninger eller andre forestillinger.

”En institutionsanalyse giver mulighed for at gå i dybden med en enkelt institution og klarlægge dens position i kulturfeltet” (Himmelstrup 2013, 262) – man kan med en institutionsanalyse undersøge den givne institution, i mit tilfælde Viborg Bibliotekerne, og undersøge de sociale, økonomiske og historiske sammenhænge og forudsætninger, som ligger til grund for institutionen. Det muliggør at placere institutionen i forhold til det omkringliggende samfund (Himmelstrup 2013, 262). En institutionsanalyse kan også ske på mikro eller makro niveau – man kan analysere på institutionen ud fra institutionens placering og forhold til det omkringliggende samfund (altså, analysere institutionen på makro niveau) eller analysere institutionen som en intern instans og hvordan institutionen er opbygget med videre (altså, analysere institutionen på et mikro niveau) (Troelsen 1985, 42). Men Troelsen nævner også, at for at institutionsanalysen skal have egentlig værdi, må tidsdimensionen og det historiske forløb inddrages (Troelsen 1985, 43). For, som både Troelsen og Himmelstrup nævner, så er institutionen et produkt af historien, lovgivningen og det omgivende samfund. Man må undersøge hvordan lovgivningen påvirker institutionen og også hvorfor lovgivningen sætter ind (Troelsen 1985, 44). Eksempelvis bliver en institution, der er drevet af det offentlige og får tilskud fra den offentlige sektor, omfattet de regler der gælder i den aktuelle sektor. Her er folkebiblioteket påvirket af de normer og regler der gør sig gældende i de sociale, økonomiske og historiske sammenhænge de indgår i, i kraft af, at institutionen er en del af det offentlige. Der er derfor stillet nogle krav til hvad for en slags institution man kan forvente, at folkebiblioteket er (Himmelstrup 2013, 255). I dette speciale vil der også indgå interviews med forskellige deltagende i projekt Læsespots. Dette er også en måde at gøre institutionsanalyse på, fordi mennesker indgår i institutioner. Hvordan de deltagende eksempelvis opfatter institutionen og i dette tilfælde, projektet, er ikke uvæsentligt (Troelsen 1985, 52). Det er en del af den institution, som jeg analyserer i mit speciale.

2.3 Den litterære institution

Lars Handesten forklarer i sin tekst ”Litteraturen rundt. Aktører i det litterære felt” fra 2018, at den litterære institution ikke er nogen bestemt fysisk institution, men er relationerne mellem de litterære aktører; mellem læser og forfatter, forfatter og redaktør, forholdet mellem bogen og læseren og mellem kunstfonden og forfatteren. Den litterære institution er alle de bevægelser og aktører der operer indenfor det litterære felt. Han kalder den litterære institution for et fantom og ”en forestilling, som visse mennesker deler. Nogle mener, at den slet ikke findes og derfor

heller ikke har nogen betydning” (Handesten 2018, 39-40). Dette mener han fordi den litterære institution ikke er en fysisk institution, men, som nævnt, nogle bevægelser mellem de forskellige instanser der operer i det litterære felt. Men den litterære institution er også nogle centrale institutioner som eksempelvis Statens Kunstfond, litteraturredaktioner, bibliotekerne og danskundervisningen, som har en vis magt indenfor den litterære verden. Det er disse institutioner der bestemmer, hvad der er litteratur, hvad der er god litteratur og hvad der eksempelvis skal tilbydes til borgerne (Handesten 2018, 43). Lars Handesten mener derfor, at man kan diskutere den litterære institutions magt, fordi disse instanser beslutter, hvad der er litteratur og hvad der ikke er litteratur, og derfor ikke inkluderer alt. Den litterære institution er derfor under kritik (Handesten 2018, 45). Handesten definerer bibliotekerne som en del af de centrale institutioner indenfor den litterære institution, fordi bibliotekerne er med til at beslutte og påvirke, hvad der skal læses og hvilken litteratur, der skal promoveres.

De litterære institutioner er at se gennem meget i historien, og kan blandt andet ses ved 1700- og 1800-tallets kaffehuse, tidsskrifter og litterære selskaber. Litteraturen hørte ikke længere til under kongen og kirken, men blev autonomt og en del af den borgerlige dannelse (Handesten 2018, 40). Litteraturen vandt indpas i samfundet gennem andre litterære institutioner, som eksempelvis Sorø Akademis litterære profil, det Kongelige Teater i 1748, etableringen af forlaget Gyldendal i 1770, højskoler med skønlitteratur og litteraturens indpas i gymnasiet i 1800-tallet. Altså fik litteraturen mere og mere plads i samfundet. I 1800-tallet blev de offentlige lejem biblioteker erstattet af statsejede og finansierede folkebiblioteker, som alle kunne få adgang til i 1882, og i 1964 blev Statens Kunstfond etableret (med støtte til kunstnere og forfattere siden 1766) (Handesten 2018, 40-41). Der har altså været plads til litteraturen i samfundet længe, og der har derfor længe eksisteret litterære institutioner.

Handesten nævner, at det er svært at svare på, hvornår en institution er en del af den litterære institution. Han skriver blandt andet, at den litterære institution i dag består af ”Statens Kunstfond, forlag som Gyldendal og Lindhardt & Ringhof, Det Danske Akademi, universiteternes litteraturafdelinger, dagbladenes litteraturredaktioner, bibliotekerne, skolernes danskundervisning og Forfatterskolen. Det er hele *the establishment*, som alle andre sub- og modinstitutioner inden for det litterære felt må forholde sig til” (Handesten 2018, 43). Den litterære institution får derfor kritik, fordi man ikke mener, at der er plads til nye digtere eller skæve forfatterskaber indenfor de etablerede litterære institutioner. Et problem kan netop være, at det er den litterære institution – de etablerede litterære institutioner, der definerer og dikterer,

hvad der er god litteratur, hvad der skal udgives og hvad der skal promoveres. Det kan være et problem, hvis de litterære institutioner er ekskluderende (Handesten 2018, 47). De definerer, hvad der skal læses og hvad der er god litteratur. I projekt Læsespots, som jeg kommer til at beskæftige mig med senere i dette speciale, udpeger biblioteket som litterær institution også, hvad der skal læses i de deltagende SFO'er. Det gør de med det "SFO-bibliotek", som bliver sendt ud til de SFO'er der deltager i projektet. I projektet forsøger de dog samtidig at være inkluderende og samskabende med børnene, så man kan ramme så mange børns forskellige interesser som muligt. De litterære institutioner, og i dette tilfælde folkebiblioteket, bliver nødt til at udfordre og nytænke institutionen på, for at bevare sin vigtige funktion i samfundet (Handesten 2018, 46).

Det følgende afsnit vil handle om folkebiblioteket som en litterær institution. Jeg vil redegøre for den danske bibliotekshistorie for at forstå, hvordan folkebiblioteket har formet sig til den litterære institution, det er i dag. Jeg vil se på, hvordan institutionen både har ændret sig internt, men også hvilken funktion folkebiblioteket har haft og har i dag. Dette vil centrere folkebiblioteket som en moderne litterær institution.

2.4 Folkebiblioteket som litterær institution

"I en tid, hvor biblioteksverdenen er i rivende udvikling og søger nye veje at gå for at legitimere sig selv, og hvor medarbejdere med forskellige uddannelsesmæssige og jobmæssige baggrunde ansættes i stigende grad, er der mere end nogensinde behov for en biblioteksdidaktik" (Laskie 2017, 11), sådan skriver Cecilie Laskie i indledningen til bogen *Biblioteksdidaktik* fra 2017. Gennem beskrivelser af bibliotekets historiske baggrund samt teorier om netop biblioteket, får man en forståelse for biblioteksdidaktikken. For, som hun skriver, er biblioteket i rivende udvikling og former sig på forskellig vis for at følge med i samfundets udvikling, og derfor er der behov for en biblioteksdidaktik, omend den er uofficiel, ifølge Laskie. Jeg vil i følgende afsnit redegøre for folkebiblioteket som en litterær institution, og det vil jeg gøre først og fremmest ud fra et historisk perspektiv. Hvordan er folkebiblioteket blevet til den institution, det er i dag, hvor fokus har flyttet sig fra bibliotekets materielle samling til fokus på samfundet og bibliotekets brugere? Her vil jeg undersøge, hvordan folkebiblioteket har forandret sig i løbet af de seneste godt 100 år – fra at være et bibliotek med oplysning og dannelse af borgeren som fokus, til at være et kulturhus med brugerinddragelse og oplevelsen i fokus. Efterfølgende vil

jeg udfolde det nuværende biblioteksparadigme, for at rammesætte dette speciales fokus – nemlig Viborg Bibliotekernes projekt Læsespots.

2.4.1 Folkebibliotekets udvikling

Den første biblioteksskole i Danmark blev grundlagt i 1918 og her var fokus på materialerne – på udlån, viden om bøgerne og bøgernes anskaffelse og brug. Det var bibliotekarens fornemmeste opgave at vide, hvordan bøgerne skulle udlånes og indleveres og komme med viden om bibliotekets bøger. ”Folkebiblioteket er barn af det moderne samfund” (Jochumsen 2017, 22) og er ”dybt forankret i den europæiske oplysningstanke” (Jochumsen 2027, 22), skriver Henrik Jochumsen i kapitlet ”Biblioteket gennem 100 år – indhold, rammer og relationer” i *Biblioteksdidaktik* fra 2017. Folkebiblioteket er en viderebygning på den forestilling om, at det er gennem viden og oplysning, at mennesket får mulighed for at blive et rationelt og handlende menneske: ”Gennem oplysning og (ud)dannelse får det enkelte menneske nu mulighed for i højere grad at tage hånd om sit eget liv og herigennem mulighed for også at ændre sin livssituation til det bedre” (Jochumsen 2017, 22). Forud for de danske folkebiblioteker fandtes der folkebogsamlinger tilbage fra 1800-tallet, som også blev kaldt almuebiblioteker, fordi de henvendte sig til almuen. Formålet med disse var at formidle praktiske kundskaber og kristne og nationale værdier (Grøn 2010, 161). Disse folkebogsamlinger sluttede sig sammen til Foreningen Danmarks Folkebogsamlinger som var støttet af Kulturministeriet. I 1905 gik disse i forhandlinger med Den Danske Boghandlerforening sammen med forlagene og sikrede sig her at kunne købe bøgerne med 25% rabat. På den måde var boghandlerne og dermed forlagene sikret et marked, og bogsamlingerne kunne sprede information og anbefalinger til bibliotekerne til fordel for læsekulturen og oplysningen (Lund 2018, 45). ”Det er det første formaliserede signal om bogbranchens interesser i de offentlige folkelige biblioteker med gratis udlån” (Lund 2018, 45). Hvor bogsamlingerne havde til formål at oplyse om kristne og nationale værdier, var folkebiblioteket en del af et moderne oplysningsprojekt. Man gik også fra at referere til almuen (*almuebogsamlingerne*) til at henvise til hele befolkningen som målgruppen (*folkebibliotekerne*) – der kom et skift i fokus på målgruppen for oplysning (Grøn 2010, 167).

Rasmus Grøn, lektor og cand.mag. i Litteraturhistorie og Sociologi, skrev i sin ph.d. afhandling *Oplevelsens rammer – former og rationaler i den aktuelle formidling af skønlitteratur for voksne på danske folkebiblioteker* fra 2010, om blandt andet de tre faser og

paradigmer i bibliotekshistorien. Heri inddeler han bibliotekshistorien i tre faser: 1) *den konfirmative fase*, 2) *den reformativ fase* og 3) *den performative fase* (Grøn 2010, 156). Den første fase af bibliotekshistorien er den konfirmative fase med et oplysningsparadigme, der strækker sig fra 1920 til 1964. I denne fase udbyggedes biblioteket og blev et selvstændigt felt med et oplysningsrationale (Grøn 2010, 157). Det danske folkebibliotek hentede inspiration fra USA, der standardiserede eksempelvis katalogiseringen og klassifikationen af materialer på bibliotekerne. Derfor faguddannede man bibliotekarere til de danske folkebiblioteker. Biblioteket bidrog desuden til en disciplinering af befolkningen, med regler om udlån og kontrol af lånerne. Bibliotekaren blev set på som en folkeopdrager (Grøn 2010, 159). Det vigtigste var dog dannelsen gennem oplysning i et industrialiseret og demokratisk samfund (Jochumsen 2017, 23). Biblioteksloven i 1920 slog da også fast, at formålet med et folkebibliotek var at udbrede kundskaber og almindelig oplysning, og gennem materialerne blev bogen betragtet som redskabet til dette (Jochumsen 2017, 23). Som Niels D. Lund skriver i sin artikel ”Vistnok uvurderlig! – folkebibliotekerne i det litterære liv i Danmark” fra 2018, var det et vigtigt skridt, der blev taget i 1920, fordi kommunerne fik mulighed for at oprette folkebiblioteker til erstatning for foreningsdrevne folkebogsamlinger (Lund 2018, 44). Fokus var, som sagt, på folkeoplysning og at ”skabe en sund befolkning gennem læsning – som en del af både demokratisk udvikling og samfundsmæssig vækst” (Lund 2018, 44). Fokus på folkebibliotekerne var på materialerne og det var især også dette, der var fokus på, på Biblioteksskolen. Man havde desuden en målrettet biblioteksdrift med standardiserede biblioteksindretning, systematiske principper for bogvalg, effektive metoder for indbinding, faste retningslinjer for udlån og katalogisering. Man standardiserede bibliotekets fremgangsmåde (Grøn 2010, 167). Dette fortsatte op gennem 1930’erne og 1940’erne. Denne standardisering og oplysningstilgang kunne også ses på indretningen af bibliotekerne, der havde fokus på materialerne og var inddelt i en læsesal, voksenudlån og børnebibliotek, samt bibliotekarens biblioteksskranke, hvor der kunne holdes øje med den besøgende. Man forsøgte at undgå, at biblioteket blev for hjemligt og en varmestue, så rummet havde en stram funktionsopdeling, med et fokus på en læsesal frem for en læsestue, fordi man tænkte at læsning og fordybning var individuel (Grøn 2010, 187).

I 1960’erne skete der en ændring. Med Biblioteksloven fra 1964 blev folkebibliotekerne til kommunale institutioner og der indførtes en fri låneret. Der indførtes også filialer, så folkebibliotekerne kunne komme ud til så mange borgere som muligt. Alle borgere

skulle have ret og fri adgang til biblioteksbetjening, uanset, hvor de kom fra i landet og uanset, hvilken social status de havde. Samtidig skulle materialevalget på folkebibliotekerne også have en vis aktualitet, så det ikke længere blot var den klassiske litteratur og faglitteratur der blev tilbudt, men også underholdningslitteratur og samfundsmæssige indsigter. Desuden blev der med oprettelsen af Ministeriet for Kulturelle Anliggender i 1961 et fokus på, at kulturen skulle nå ud til alle dele af befolkningen og alle skulle have adgang til kulturen, fordi den blev betragtet som et velfærdsgode (Jochumsen 2017, 27). Denne er hvad Grøn kalder for den reformativ fase med serviceparadigmet, der strækker sig fra 1965 til ca. 2000. Her var der et fokus på en opfyldelse af brugerens behov og biblioteket som en litterær serviceinstitution (Grøn 2010, 159). ”Biblioteket skal have kontakt med størst mulige dele af befolkningen, og denne kontakt skal – til dels – ske på brugerens præmisser” (Grøn 2010, 192). Man rykkede desuden fokus fra bøgerne, som det eneste materiale på folkebibliotekerne, til andre former for tilbud samt en række kulturelle aktiviteter og formidlingsformer, med eksempelvis udstillinger og børneteater. Nogle bibliotekarer begyndte også at sætte spørgsmålstejn ved materialevalget og dannelsesperspektivet, og dette satte gang i bibliotekernes formidling til borgerne, hvor der blev et fokus på brugerens behov og præferencer, og en placering af biblioteket i lokalsamfundet. Formidlingen på folkebibliotekerne kunne altså ikke længere kun have udgangspunkt i materialerne, men også, hvad biblioteksbrugeren havde behov for, samt den aktuelle omkringliggende kultur (Jochumsen 2017, 30). Grøn taler også om ”det tredje bibliotek”, hvor bibliotekerne har en fast udstillingszone som supplement til alfabetiseringen, som fungerer som appetitvækkere til brugere, der ikke bruger biblioteket så ofte – her kan brugeren derfor finde inspiration (Grøn 2010, 213). Folkebibliotekets fokus ændredes her i 1960’erne fra materialerne, til det kulturelle og interessen for borgeren.

I 1980’erne var der økonomisk krise i Danmark, som også gik ud over folkebibliotekerne, der måtte kæmpe med økonomiske besparelser. ”Konkret kom det til udtryk i personalereduktioner, indskrænkninger af åbningstider, nedlæggelser af filialer og nedskæringer på materialebudgettet” (Jochumsen 2017, 33). Da folkebiblioteket var blevet en kommunal instans, måtte de nødvendigvis også lide under de kommunale prioriteringer. Samtidig mødte de udfordringer fra den teknologiske udvikling, med blandt andet et intensiveret tv-udbud, nye medier og en voksende begivenhedskultur (Jochumsen 2017, 33). Hertil måtte folkebibliotekerne finde nye måder at legitimere sig selv på, og en af disse var informationsservice og erhvervsservice, rettet mod det private erhvervsliv. Desuden begyndte

man at have en mere markedsorienteret tankegang på bibliotekerne, hvor man så biblioteket som en forretning og brugerne som ”kunder” (Jochumsen 2017, 34). Brugere, eller kunderne, blev nu set på som selvstændige individer, og materialerne og tilbuddene på biblioteket blev i høj grad påvirket af brugernes efterspørgsel – det var altså brugerne der bestemte, hvad bibliotekerne skulle udbyde. ”Dette peger frem mod den aktuelle udvikling i folkebiblioteket, hvor elementer som fx brugerinddragelse, brugerdreven innovation og samskabelse netop forudsætter selvstændige og kompetente brugere, der hverken af biblioteket – eller af sig selv – bliver opfattet som passive og uselvstændige lånere” (Jochumsen 2017, 34). Dette er i fuldstændig kontrast til tanken om folkebiblioteket i starten af det 20. århundrede, hvor biblioteket var en kilde til oplysning og det dannede menneske, der herigennem ville blive selvstændigt og handlende – her er det modsat det selvstændige og handlende menneske, der påvirkede materialerne og tilbuddene på biblioteket, og på den måde var med til at skabe det daværende (og nuværende) folkebibliotek.

Det hastigt foranderlige samfund påvirkede også folkebiblioteket i 1990’erne, hvor man forsøgte sig med nye måder at inddrage biblioteket på, eksempelvis med nye samarbejder med fagforeninger, etableringen af specialbiblioteker eller samarbejder/fusioner med kulturhuse. Folkebiblioteket prøvede forskellige ting af ved årtusindeskiftet, fordi det var svært at definere folkebiblioteket i det daværende samfund – folkebiblioteket var aktuelt og synligt i lokalsamfundene, men var også truet af en hastigt voksende digital udvikling. Netop den digitale udvikling var hovedtemaet for folkebiblioteket i årtusindeskiftet. Biblioteket som en del af den digitale tidsalder engagerer og placerer sig i digitaliseringen, og må danne nye medieplatforme og digitale tilbud til brugerne. ”Det hybride bibliotek” blev betegnelsen for internetudbygningen til det fysiske bibliotek. Digitaliseringen rettede da sit blik mod bibliotekaren/biblioteksformidleren – for det satte nye krav til, hvad en sådan skal have af kompetencer. Men digitaliseringen satte også brugeren i fokus – brugeren var ikke længere kun en konsument, men i den grad også en producent, og på den måde i samskabelse med biblioteket. ”Brugeren bliver til en samarbejdspartner, der kan bidrage til at udvikle kulturinstitutionen, og biblioteksformidleren får rollen som facilitator, hvis arbejde retter sig mod at aktivere brugeren og understøtte hendes eller hans muligheder for at være medskabende” (Jochumsen 2017, 39). I Biblioteksloven 2000 hedder det, at bibliotekerne skal stille elektroniske informationsressourcer til rådighed, med adgang til internettet og multimedier. Med digitaliseringen holdt folkebiblioteket fast i skønlitteraturen, men gjorde det

på en ny måde med en kreativ udvikling i form af nye måder at introducere litteraturen på (eksempelvis med bogcafeer, book talks, brugerinddragelse med mere) og nye kompetencer. Der kom et fokus på at bidrage til det litterære liv på en interaktiv og ny måde, med eksempelvis læsekredse og såkaldte book talks, samarbejder med skoler og institutioner, events og så videre (Lund 2018, 55). Digitaliseringen og nye kompetencer muliggjorde også at ansætte andre end biblioteksuddannede ledere på et folkebibliotek, og på den måde blev biblioteksformidleren født (i stedet for 'bibliotekaren') (Jochumsen 2017, 38). Jochumsen skriver blandt andet, at der ved årtusindeskiftet især er to forhold, der bør fremhæves – globaliseringen og oplevelsessamfundet. Globaliseringen satte nye krav til folkebiblioteket på flere måder – især på mødet mellem mennesker og forskellige læringsaktiviteter. For det første skal folkebiblioteket udvikle sig som rum for vidensdeling, innovation og information. For det andet placeres folkebiblioteket i et multikulturelt samfund, hvor forskellige mennesker og kulturer kan mødes. Og for det tredje kan folkebiblioteket ses på som et "tredje rum" – et rum der ikke er arbejde eller hjem, men et rum derimellem (Jochumsen 2017, 41). Oplevelsesøkonomi er også væsentligt når vi taler om folkebiblioteket efter årtusindeskiftet, fordi også kulturhuse må tænke oplevelsesøkonomisk, ved at iscenesætte oplevelser for brugeren. Der stilles krav til biblioteket om at indtænke oplevelser på folkebiblioteket, som også gerne skal afspejles i inspirerende indretning (til fordel for bibliotekshistoriens første fase, hvor indretningen var praktisk og havde fokus på materialerne og individuel fordybelse) (Jochumsen 2017, 41), og som projektet jeg vil følge på Viborg Biblioteker, er der også krav til at oplevelserne skal nå ud over bibliotekets fysiske rum (jf. projekt Læsespots). Grøn kalder denne fase i den formidlingshistoriske struktur for den performative fase med et oplevelsesparadigme. Som også Jochumsen skriver, er der på den ene side et fokus på brugerstyring og selvbetjening, men også et øget fokus på læseren i stedet for på litteraturen, og især et fokus på oplevelsen, det personlige, det performative og samværet (Lund 2018, 55). I den performative fase er der fokus på formidlingen som en oplevelse, der i høj grad involverer brugerinddragelse (Grøn 2010, 232).

Oplevelsesbegrebet har vundet indpas i folkebibliotekernes litteraturformidling, og Gitte Balling og Rasmus Grøn har skrevet artiklen "Formidling af læseoplevelser? En undersøgelse af læseoplevelsens karakter og mulige formidlingspotentialer" fra 2012, der netop undersøger læseoplevelsen fra et teoretisk og empirisk perspektiv. Heri beskriver de, at en oplevelse er et vidtfavnende begreb, som omfavner både oplevelse og erfaring: "både den

umiddelbare begivenhed og den refleksion og det spor, som oplevelsen efterlader i subjektet i form af en erfaring” (Balling & Grøn 2012, 9). Her beskæftiger de sig med det engelske ord ’experience’, der både kan betyde ’oplevelse’, men også kan betyde ’erfaring’. Det er netop, hvad de forklarer at oplevelse er – en begivenhed og en erfaring. Læsning som en oplevelse kommer især til udtryk når der i artiklen beskrives, at en tekst altid har intentioner, men at disse intentioner kun kan komme til udtryk og aktiveres gennem læseren og samtidig påvirkes læserens virkelighed af mødet med teksten – læseoplevelsen er en interaktion mellem værk og læser. Når læseren ikke kan tyde tekstens intention – når denne besværliggøres, gør værket endnu mere indtryk på læseren. Som de skriver i artiklen: “i og med vi trækker på egne erfaringer og aktiverer vores indre følelsesliv i forsøget på at skabe sammenhæng, vil oplevelsen sætte sig spor i form af erfaring” (Balling & Grøn 2012, 10). Det bliver til en læseoplevelse der hænger ved og danner nysgerrighed. Desuden udfordrer sådanne besværliggørelser læserens måde at læse på, og på den måde øver læseren sig i at læse og bliver derfor en dygtigere læser.

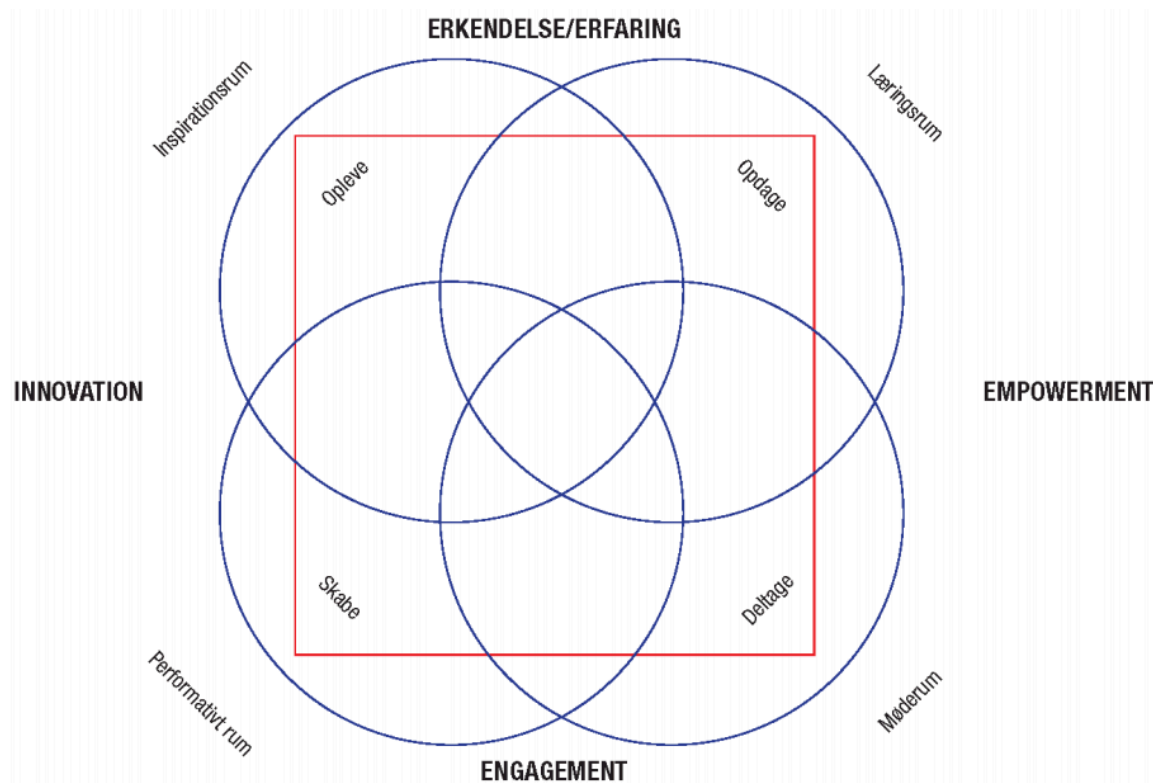
Fordi læseoplevelsen bliver en personlig erfaring og man derfor danner personlige meninger, er det svært at tale om læseoplevelser. Dette erfares i form af interviews i Balling og Grøns artikel. Interviewene peger på at en god læseoplevelse handler om 1) at få viden om verden og sig selv. 2) at opleve genkendelse og identifikation. 3) at blive følelsesmæssigt involveret. 4) at glemme tid og sted. 5) at bogen er godt skrevet og 6) at læsningen er billeddannende (Balling & Grøn 2012, 11). Med folkebibliotekets nye fokus på brugeren og den personlige læseoplevelse bliver der taget initiativ til nye måder at udfolde denne på. I artiklen skriver de om book talks, hvor man kan italesætte sin læseoplevelse: ”Book talks er arrangementer, hvor en eller flere bibliotekarer præsenterer et udvalg af bøger over for en gruppe lånere med henblik på at inspirere dem til at låne og læse de præsenterede bøger” (Balling & Grøn 2012, 14). Man prøver herigennem at styrke oplevelsesdimensionen, hvor biblioteksformidleren smider sit professionelle syn og kan komme med personlige erfaringer og anbefalinger. Formidlingen af læseoplevelsen ses også i andre former for litterære klubber og forsamlinger, eksempelvis med bogcafeer og andre former for læsefællesskaber. Også i Roger Chartiers tekst ”Læserfællesskaber” fra 1992 kommenterer han på læseoplevelsen som en fælles oplevelse. Heri beskriver han, hvordan læsning er en kropslig indsats og at vi derfor må tænke over, hvordan vi læser og måske endda fokusere på glemte læsemetoder; fremførelse, højtlesning: ”En læsningens historie bør altså ikke begrænses til genealogien for vor aktuelle

måde at læse på: i tavshed og med egne øjne. Dens opgave er lige så meget, måske først og fremmest, at genfinde de glemte handlinger, de forsvundne vaner” (Chartier 1992, 157). Han understreger, at læsefællesskaber ikke er en ny tilgang til læsning, men har eksisteret i mange år, og at vi derfor må lære af de erfaringer og genfinde de læsemetoder. At læse for sig selv, uden at læse højt, er en moderne erfaring, skriver Chartier: ”I tidligere tider inderliggjorde læseren teksten; han gjorde sin stemme til den andens krop; han var dens skuespiller” (Chartier 1992, 166). At få fælles læseoplevelser er ikke en ny metode, men noget der historisk set ligger naturligt til læseren. Det er en måde, hvorpå man kan kommunikere. Folkebibliotekets tiltag med forskellige læsefællesskaber, er derfor en god måde at italesætte litteratur på og på den måde, komme i møde med andre.

2.4.2 Folkebibliotekets fire rum

I 2009 nedsatte kulturministeren et udvalg, der arbejder med folkebibliotekets pejlemærker for fremtiden. Det har resulteret i *firrumsmodellen* (jf. figur 1) der siden har sat sit præg på biblioteksudviklingen (Jochumsen 2017, 41). Denne arbejder med fire overordnede mål for folkebiblioteket som institution: erkendelse, empowerment, engagement og innovation. ”To af disse mål – ”erkendelse” og ”empowerment” – har tydelige referencer til folkebibliotekets værdimæssige udgangspunkt i forestillinger om oplysning og myndiggørelse. De to andre mål – ”engagement” og ”innovation” – søger i højere grad at pege frem mod de nye udfordringer” (Jochumsen 2017, 41). Modellens fire rum er et *inspirationsrum*, *læringsrum*, *møderum* og et *performativt rum* – det er ønsket og ambitionen at biblioteket skal være alle fire rum. Biblioteket skal være et inspirationsrum i både indretning, design og formidling fordi det i højere grad skal kunne konkurrere med andre oplevelsesproducenter. Biblioteket som et læringsrum er især væsentligt på grund af digitaliseringen og globaliseringen. Som Jochumsen skriver: ”Den digitale udvikling og den øgede globale konkurrence understreger betydningen af livslang læring” (Jochumsen 2017, 42). Men også et øget samarbejde mellem biblioteket og uddannelsesinstitutioner gør biblioteket centralt som læringsrum. Biblioteket er også et møderum, og især i et multikulturelt samfund – biblioteket skal være et sted, hvor man kan opholde sig og møde andre mennesker, fordi mødet mellem mennesker ”kan skabe fælles forståelse og samfundsmæssig sammenhængskraft” (Jochumsen 2017, 42). At folkebiblioteket er et performativt rum er ikke nyt, men er trådt i større kraft i forbindelse med digitaliseringen. Her er der plads til brugerinddragelse, hvor brugeren går fra at være en passiv modtager til at

være en aktiv medskaber. Brugeren involveres aktivt i form af eksempelvis læsecafeer og andre læsefællesskaber, udstillinger og så videre (Jochumsen 2017, 42).

Figur 1. Firrumsmodellen. Figuren er udviklet af Dorte Skot-Hansen, Casper Hvenegaard Rasmussen og Henrik Jochumsen. Illustrationen er fra 2016.

Folkebiblioteket har altså skiftet fokus i løbet af de godt 100 år, det har været gældende i Danmark. Fokus har rykket sig fra materialerne og et bibliotek inspireret af oplysningstanker, til et fokus på brugeren, samfundet og kulturen. Folkebiblioteker i dag er i høj grad en institution med brugeren i centrum og i samskabelse med brugeren af biblioteket. Det er ikke længere blot biblioteksuddannede bibliotekarer der er brug for på et dansk folkebibliotek, men også biblioteksformidlere med andre akademiske baggrunde, fordi folkebiblioteket har brug for flere og flere forskellige kompetencer. Folkebiblioteket er ikke længere blot et sted, hvor man kan finde og låne litteratur, men er i høj grad også et sted, hvor man kan blive inspireret og inspirere, møde kulturen og få oplevelser. Som Laskie skriver i indledningen til bogen *Biblioteksdidaktik* (2017): ”Det ændrede fokus kommer også til udtryk, når biblioteket bevæger sig ud af de traditionelle og institutionelle rammer for at møde borgerne, hvor de er: på stranden, på byens torv eller på musikfestivalen” (Laskie 2017, 17) eller ude i SFO’erne, for at møde børnene og inspirere dem til at læse.

3 Brug af biblioteket og børns læselyst: den politiske satsning

Som nævnt i indledningen vil dette speciale have fokus på Viborg Bibliotekernes projekt Læsespots, som handler om at bringe læselyst til og med børn i 0.-3. klasse i skoleåret 2020/2021. Dette skal i praksis ske ved en etablering af læsefællesskaber, læseaktiviteter og udviklingen af et fysisk Læsespot samt ”SFO-bibliotek”. Projektet er en del af en national indsats for at fremme børns læselyst. Men hvorfor etableres et sådant projekt netop nu? Hvorfor er det vigtigt at etablere og hjælpe med børns læsevaner allerede i en så ung alder, og er det kommunens ansvar (folkebiblioteket og fritidsinstitutionen) at gøre dette? Det vil jeg forsøge at svare på i følgende afsnit, der kommer til at handle om børns læsevaner, brug af folkebiblioteker og den politiske satsning i forhold til projektet. Det vil jeg gøre ud fra undersøgelser om netop dette. Undersøgelserne jeg vil redegøre for i følgende afsnit vil være undersøgelsen *Børns læsevaner* fra 2017, og rapporten *Folkebibliotekets betydning for borgerne i Danmark* fra 2021. Efterfølgende vil jeg undersøge argumenterne bag et sådant projekt ud fra henholdsvis interview med Børne- og Undervisningsministeren Pernille Rosenkrantz-Theil (interviewet er fra Børne- og Undervisningsministeriets hjemmeside) og projektleder på projekt Læsespots, Lene Mirland. Dette vil jeg gøre for at få en idé om, hvorfor man igangsætter et sådant projekt netop nu.

3. 1 Undersøgelser om brug af biblioteket og børns læselyst

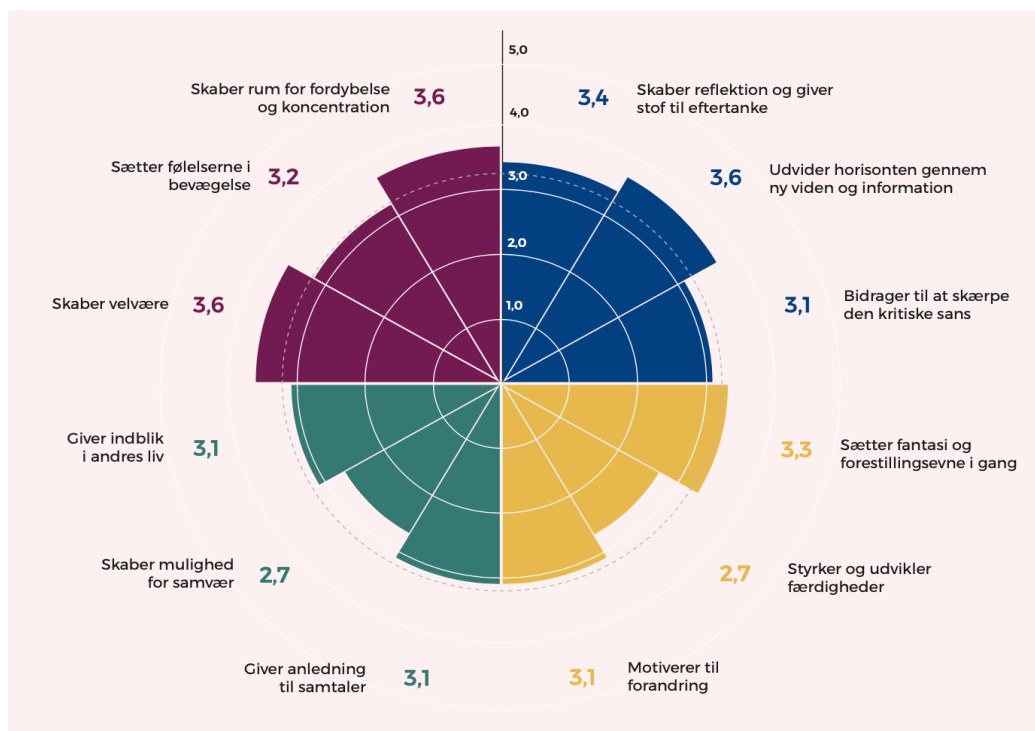
I 2017 udgav Tænk tanken Fremtidens Biblioteker undersøgelsen *Børns læsevaner 2017: Overblik og indblik*, som en del af projektet ”En generation af stærke læsere: Greb til læselyst”, hvori de undersøger børns læsevaner, børns opfattelse af læsning og brugen af digitale medier. Undersøgelsen er en kvantitativ undersøgelse af børns læse- og medievaner, og bygger på svar fra 8.721 3.-7. klasser fordelt på 110 forskellige grundskoler i Danmark, for at give et nuanceret billede og indblik i netop børns læsevaner. Formålet er desuden at give en opdateret viden som kan bruges på henholdsvis biblioteker og hjemme, for at medvirke til at styrke børns læselyst (Hansen 2017, 11). Undersøgelsen viser, at børn generelt bruger mindre tid på læsning i fritiden, end de gjorde i 2010, og at børn prioriterer andre medier, især streaming og venner, over læsning i fritiden (Hansen 2017, 12). Ud fra undersøgelsen kan man se, at børn vægter streamingtjenester og YouTube højest, når de skal hygge sig, hvorimod bogen er det medie der prioriteres, når børn skal lære eller vil vide noget (Hansen 2017, 13). Desuden er der en stigning

i børn der forholder sig negativt til læsning, jo ældre børnene bliver. I 3.-5. klasse er der 17-18% af de adspurgte børn, der forholder sig negativt til læsning, hvorimod der i 6.-7. klasse er 23% og 24%, der forholder sig negativt til læsning (Hansen 2017, 15). Undersøgelsen viser også, at antallet af børn, der læser flere gange om ugen, er faldet siden 2010 fra 61% til 56%, og det fald er størst hos pigerne og størst i 5. klasse (Hansen 2017, 18). Fritidslæsning er altså i en nedadgående kurve, blandt andet fordi børnene har mange andre underholdningstilbud.

Ud fra undersøgelsen fremhæver Tænketanken Fremtidens Biblioteker fem anbefalinger til, hvad biblioteker, skoler og forældre skal fokusere på, for at styrke børns læselyst. ”1. Det er en fælles opgave at hjælpe børn ind i en læsekultur og bibliotekskultur.”, ”2. Voksne må ikke slippe børnene for tidligt.”, ”3. Samarbejde mellem skoler og biblioteker er en vigtig del af løsningen.”, ”4. Folkebiblioteker kan med fordel gentænke deres opsøgende indsats.” og ”5. Børns manglende kendskab til digitale læsetilbud kalder på handling” (Hansen 2017, 8). Ud fra undersøgelsen kan man se, at børns læsevaner og læselyst er faldende, og måske i den grad fordi der er flere digitale tilbud, der frister børnene. Mange af børnene ser læsning som noget, de skal gøre, og et medie, hvor de kan finde viden – ikke et underholdningsmedie. I undersøgelsen understreger Lotte Hviid Dyrbye og Lisbeth Vestergaard fra Tænketanken Fremtiden Biblioteker, at læsning er ”en vigtig grundkompetence i forbindelse med børns læring og udvikling” (Dyrbye & Vestergaard 2017, 6). De understreger også, at 15% af danske elever i 9. klasse ikke har funktionelle læsekompetencer, og at disse resultater er faldet (Dyrbye & Vestergaard 2017, 6). Læsning er ikke blot til underholdning og giver gode læseoplevelser, og på den måde beriger børns liv. Læsning er også med til at udvikle børns læring og dygtiggøre børnene til at læse.

Viborg Bibliotekernes projekt Læsespots indskrives sig i de anbefalinger, som Tænketanken Fremtidens Biblioteker kommer med, for at arbejde videre med børns læselyst. Med projektet tages der ansvar for, at det er en fælles opgave at hjælpe børnene ind i en god læse- og bibliotekskultur. Undersøgelsen er om børns læsevaner i 3.-7. klasse, og Viborg Bibliotekernes projekt er fra 0.-3. klasse, for at sætte ind i en tidlig alder og skabe gode læsevaner. Undersøgelsen anbefaler også et samarbejde mellem skoler og biblioteker, og ser det som en del af løsningen – hvilket er præmissen for projektet. Hermed skriver projektet sig også ind i den fjerde anbefaling, fordi de gentænker deres opsøgende indsats ved at skabe et cirkulerende ”SFO-bibliotek”. Projektet er altså et forsøg på at gribe ind og gøre noget i en tidlig alder, for at skabe gode og forhåbentlig vedvarende læsevaner.

I februar 2021 udkom en rapport udarbejdet af Seismonaut og Roskilde Centralbibliotek om en undersøgelse af borgeres brug og betydning af folkebiblioteket. Det resulterede i rapporten *Folkebibliotekets betydning for borgerne i Danmark*. Undersøgelsen bygger på en national spørgeskemaundersøgelse blandt et repræsentativt udsnit af befolkningen mellem 16-90 år, nuanceret med kvalitative indsigter i form af brugerinterviews og observationer. I undersøgelsen har der deltaget 1509 borgere (Seismonaut 2021, 5). Undersøgelsen tager udgangspunkt i 'Betydningskompasset' (jf. figur 2), som er et værktøj kreeret til netop denne undersøgelse, hvor der er sammensat 12 betydningsparametre fordelt på fire dimensioner: frirum, perspektiv, kreativitet og fællesskab. Spørgeskemaundersøgelsen er dernæst blevet konverteret om til tal fra 1-5, og hvor den gennemsnitlige vurdering ud fra spørgeskemaundersøgelsen viser, at folkebibliotekets overordnede betydning ligger på 3,2.

Figur 2 Betydningskompasset - Folkebibliotekets betydning samlet set. Udarbejdet af Seismonaut og Roskilde Centralbibliotek. Fra rapporten *Folkebibliotekets betydning for borgerne i Danmark 2021*. s. 15

Herunder kan man se, at de folk, der har svaret, at biblioteket er et frirum gennemsnitligt ligger på 3,5 og den gennemsnitlige vurdering om, at biblioteket giver perspektiv ligger på 3,4. I spørgsmålet om, om biblioteket inspirerer til kreativitet, synes gennemsnitligt 3,0 (ud af fem) at det er korrekt. Ved spørgsmålet om folkebiblioteket opfordrer til fællesskab er resultatet det samme (et gennemsnit på 3,0 ud af fem) (Seismonaut 2021, 13). Undersøgelsen viser, at

folkebiblioteket har en mangfoldig betydning for brugerne, er et frirum, samt, at det giver perspektiv og inspiration. Den viser desuden, at 56% af de adspurgte borgere har gjort brug af folkebiblioteket indenfor det seneste år, mens 44% ikke har. Undersøgelsen skelner mellem bruger og ikke-bruger, altså de der bruger biblioteket og de der ikke gør. Dog viser undersøgelsen, at de fleste ikke-brugere ikke er ikke-brugere hele livet – kun 6% svarer, at de aldrig har brugt biblioteket og ikke forventer nogensinde at bruge det.

I undersøgelsen har 18% af de 1509 adspurgte hjemmeboende børn. 75% af forældrene til hjemmeboende børn mener, at det i høj grad er vigtigt, at deres børn har adgang til folkebiblioteket (Seismonaut 2021, 10). 65% af de hjemmeboende børn har brugt biblioteket inden for det seneste år, men der er en sammenhæng mellem forældrenes brug af biblioteket og børnenes brug af biblioteket. Hos de forældre, der selv bruger biblioteket, har 81% af børnene brugt biblioteket. Men for børn af forældre, som ikke bruger biblioteket, er det blot 32% af børnene, der bruger biblioteket (Seismonaut 2021, 44). Undersøgelsen viser altså, at det i høj grad er op til forældrene at inddrage børnene i en bibliotekskultur. Med Viborg Bibliotekernes projekt Læsespots kommer biblioteket ud i SFO'erne, hvor også de, der ikke har forældre, som enten læser eller går på biblioteket, bliver mødt, og forhåbentlig inddraget i nogle læsefællesskaber. Her bliver det tydeliggjort, at biblioteket, skolen og her SFO'en har et overordnet ansvar for at lave gode læseoplevelser og læsevaner for børnene, fordi, som denne undersøgelse viser, der opstår ulige kår for børnene, hvis det udelukkende er op til forældrene at stimulere børns læselyst. Derfor bliver man nødt til at igangsætte et sådant projekt, så alle børn har lige muligheder for at få gode læseoplevelser og læsevaner.

3. 2 Den politiske satsning

Der er stor interesse i at få børn og unge til at læse mere i deres fritid. Men hvorfor er fritidslæsning egentlig så vigtig? Hvorfor beslutter man sig for at igangsætte så stort et projekt som projekt Læsespots, som er en del af en national satsning? Børne- og Undervisningsminister, Pernille Rosenkrantz-Theil har hævet puljen Læselyst i folkeskolen med 6,2 millioner kroner, fordi undersøgelser, som blandt andet ovenstående *Børns læsevaner 2017: Overblik og indblik* fra 2017 har vist, at der er udfordringer med børns læselyst. Som denne undersøgelse viser, er lysten til at læse i fritiden faldet blandt danske folkeskoleelever. Ministeren fortæller i interview, at én ud af seks forlader skolen uden at kunne læse ordentligt, og at folkeskolen skal blive bedre til at ruste børnene til fremtiden. Rosenkrantz-Theil og ministeriet mener derfor, at

det er vigtigt at fremme børns læselyst for ikke at stå med sociale problemer, når børnene kommer ud af folkeskolen (Børne- og Undervisningsministeriet, 2019).

Dette er også, hvad professor i sociologi ved Københavns Universitet Mads Meier Jæger mener. I en tvillinge-undersøgelse, hvor det ene barn af enæggede tvillinger har fået læst mere højt for sig som barn end det andet, kan Jæger konkludere, at den tvilling, der er blevet læst højt for, vil klare sig bedre i livet end den anden. Altså, at mængden af tidlig påvirkning fra bøger har en stor betydning for, hvor godt man vil klare sig i livet i forhold til uddannelse, arbejde og succes (Mikkelsen 2017). ”Det er ret entydigt, at boglæsning – især faglitteratur og andet end den aller letteste skønlitteratur – er en vigtig del af, hvad man kunne kalde en samlet livsstilspakke. En pakke, som sikrer, at man får kontrol over sit liv og kommer til at ligge højt i det sociale hierarki”, fortæller Mads Meier Jæger i et interview i *Kristeligt Dagblad* (Mikkelsen 2017). Han mener, at læsning kan være med til at løfte folk op, også for de, der ikke har ligeså gode forudsætninger som andre. I ovenstående undersøgelse fra Seismonaut 2021, om *Folkebibliotekets betydning for borgerne i Danmark*, kunne vi understrege, at børn, der har forældre, der ikke bruger biblioteket, heller ikke selv bruger biblioteket i ligeså høj grad som de børn, der har forældre, som bruger biblioteket. Disse børn, der ikke bruger biblioteket, har altså ikke lige så gode forudsætninger for fremtiden, som de børn, der bruger biblioteket har. Dette understreger Jæger, hvis vi antager at 1) Jæger har ret i sine undersøgelser, og 2) at man går ud fra, at brugen af biblioteket afspejler, om man læser i sin fritid.

Stig Hjarvard, professor ved institut for medier, erkendelse og formidling på Københavns Universitet, giver Jæger ret i, at læsning og læselyst er en forudsætning for bedre muligheder i fremtiden. Han mener, at det kan være nøglen til at løfte sociale udsatte op. ”Det interessante er, at hvis man har knækket koden og læser, så bliver de hårde demografiske variabler mindre afgørende”, udtaler Hjarvard sig til *Kristeligt Dagblad* (Mikkelsen 2017). Hjarvard forklarer også, at det er vigtigt at øve sig i at læse mere og forbedre sig, for at rykke sig, for ellers bliver man i den livssituation man er i. At øge børns læselyst i en tidlig alder giver bedre vilkår for fremtiden, udvider barnets perspektiv ”befordrer et rigere indre liv for den enkelte og styrker vores empati” fortæller lektor, ph.d. ved det informationsvidenskabelige akademi på Københavns Universitet, Nanna Kann-Rasmussen til *Kristeligt Dagblad* (Mikkelsen 2017). Børn bliver konstant mødt med nye underholdningsplatforme at fordrive deres fritid på (eksempelvis sociale medier eller andre digitale platforme), så fritidslæsning står ikke højt på listen. Men der er, som nævnt, gode grunde til at skabe gode læsevaner og øget

læselyst hos børnene. ”Gør vi ikke noget ved det [den dalende læselyst], kan det både påvirke indlærings- og uddannelsesevner, den kulturelle dannelse og dermed deres evne til på lige fod med andre at lære, forstå og deltage i den demokratiske verden, som de er i gang med at vokse op i”, fortæller Steen Bording Andersen, formand for Danmarks Biblioteksforening (Danmarks Biblioteksforening 2020). Der er altså god grund til at sætte tid og penge af, fra Børne- og Undervisningsministerens side, til at fremme børns læsevaner og læselyst.

At det netop er institutioner som skolerne, SFO’erne og folkebibliotekerne, som skal tage ansvar og handling, når det kommer til børns læselyst, er der en god grund til. Som vi kunne se ud fra ovenstående undersøgelse om *Folkebibliotekets betydning for borgerne i Danmark* (2021) og *Børns Læsevaner 2017: Overblik og Indblik* (2017), er det netop skolen og folkebibliotekernes tilbud, der har en stor indvirkning på børnenes læselyst. Men det handler naturligvis om et samarbejde mellem hjemmet og de institutioner, som barnet går i/på (skolen, fritidsinstitutioner, bibliotekets tilbud osv.): ”Skal vi fremme læselysten hos børn og unge, kræver det, at de voksne omkring dem på tværs af skoler, fritidstilbud og familier sammen beslutter sig for at stimulere og styrke en læsekultur” fortæller Steen Bording Andersen (Danmarks Biblioteksforening 2020). Bibliotekets mange tilbud til borgerne kan være en måde at styrke børns læselyst, og med et projekt som eksempelvis Viborg Bibliotekernes projekt Læsespots samarbejder Viborg Bibliotekerne og Viborg Kommunes SFO’er om at skabe læselyst med børnene. Her bliver det muligt for børnene at møde biblioteket i SFO’erne, så de børn, der eventuelt ikke kommer på biblioteket, får samme muligheder for at møde ny og spændende litteratur, som de børn, der kommer på biblioteket.

I et interview med projektlederen på projekt Læsespots, Lene Mirland, spurgte jeg ind til projektet (jf. bilag 2). Hvorfor igangsætter man et sådant projekt nu? Interviewet var en mailkorrespondance der fandt sted d. 7. april 2021. Her fortæller Mirland, at undersøgelsen *Børns læsevaner 2017: Overblik og indblik*, som nævnt tidligere, blev nævnt som begrundelse for projektet, da puljen til samarbejdsprojekter mellem biblioteker og SFO’er blev lanceret i 2019. ”Jeg ved, at Danmarks Biblioteksforening har sat læselyst højt på dagsordenen og det har påvirket det politiske system. Der er en erkendelse af, at læsning er ”alle fags moder”. Hvis du ikke læser, er der mange ting, der bliver sværere i tilværelsen, og det er bevist, at gode læsere klarer sig bedre i livet end dårligere læsere. Ikke kun fagligt, men på en lang række parametre”, forklarer Mirland i interviewet (jf. bilag 2). Hun understreger pointen om, at de børn, der læser mest, har bedre forudsætninger for fremtiden: både med uddannelse og arbejde, men også med

livskvalitet og kulturel dannelse. Hun refererer flere gange til undersøgelsen om børns læsevaner fra 2017, hvor det beskrives, at børns læselyst er dalende og især også fritidslæsningen er dalende. Hun fortæller også, at der i folkeskolen i de seneste år har været fokus på læsefærdigheder, men ikke så meget fokus på lysten til at læse, hvorfor læsning for en del børn er forbundet med præstation og tvang. ”For eksempel skal der læses 20 minutter hjemme hver dag. Det slider på lysten og begejstringen, når andre skal vælge for en, hvad man skal læse hvornår og i hvilket tempo”, fortæller hun (jf. bilag 2). På den måde etableres der ikke en naturlig læselyst, og dette kan resultere i, at der er en del børn og unge, der begynder at miste interessen for at læse, når de har gået i folkeskole i nogle år (Danmarks Biblioteksforening 2020). Mirland påpeger desuden, at læselysten er under pres fra den voksende liste af tilbud af underholdende karakter i børns fritid – som man også kan se fra undersøgelsen om *Børns Læsevaner 2017*.

Børns læselyst er faldende og der er problemer med, at nogle børn kommer ud af folkeskolen, uden at kunne læse ordentligt. Selvom biblioteket er tilgængeligt som litterær institution, med tilbud til eksempelvis fritidslæsning, så er det ikke alle, der gør brug af folkebiblioteket. Det er derfor vigtigt, at der bliver gjort en indsats for at få børn etableret i gode læsekulturer, og få børn til at få og bevare deres læselyst. Fordi læselyst og læseoplevelser giver gode forudsætninger for fremtiden og giver gode læsere, så er et projekt som Viborg Bibliotekernes projekt Læsespots igangsat. Her er der fokus på netop børns læselyst samt at introducere børn til en god læsekultur i en tidlig alder.

4 Viborg Bibliotekernes projekt *Læsespots*

Viborg Bibliotekernes projekt Læsespots står som central case i dette speciale. Projektet handler om at skabe læselyst i samskabelse med børn. Her skal der etableres fysiske læsesteder i de samarbejdende SFO'er, samt et cirkulerende "SFO-bibliotek". Jeg har valgt netop denne case, både fordi læselyst hos børn står mig nært, men også fordi jeg var i uddannelsespraktik hos Viborg Bibliotekerne, hvor jeg blev introduceret både til projekt Læsespots, men også til mange andre tiltag og arrangementer, som fandt/finder sted på et folkebibliotek. At Viborg Bibliotekerne i samarbejde med SFO'erne (og jo også børnene) har ansvar for at skabe læseoplevelser for børn, for at give børnene bedre forudsætninger for fremtiden, vækkede min interesse yderligere. Under mit praktikforløb fik jeg lov til at overvære og senere være en del af projektet, både da det blev igangsat, imens det bliver udfoldet og jeg skulle ydermere også have været en del af evalueringen af projektet. Som tidligere nævnt blev det sidste ikke en realitet på grund af diverse corona-restriktioner, og endeligt udskydelsen af projektets slutdato. Følgende afsnit vil være en uddybning af projekt Læsespots. Jeg vil her redegøre for, hvad projektet indebærer, hvordan det konkret skal føres ud i institutionerne og hvad formålet for projektet er. Udgangspunktet for følgende afsnit vil være projekt Læsespots projekthåndbog *Projekt Læsespots – Vi skaber læselyst og læsefællesskaber for og med børn i 0.-3. klasse* (som jeg refererer til som 'projekthåndbogen' i følgende) udarbejdet af projektleder Lene Mirland.

4.1 Projektet

Viborg Bibliotekernes projekt Læsespots er en del af en national indsats, der i samskabelse med børn skal skabe læselyst for og med børn. Projektet er støttet af Slots- og Kulturstyrelsen og er et samarbejde mellem 35 biblioteker og lokale SFO'er over hele landet. Jeg har, som nævnt, valgt at fokusere på Viborg Bibliotekernes projekt, der er det største af alle projekterne og som gerne skal ende ud i at blive model for de andre projekter (Mirland 2020A, 6). Det er et ambitiøst projekt, der vil forsøge at fremme børns læselyst i indskolingen (0.-3. klasse), så børnene forhåbentlig kan bevare deres læselyst resten af livet. Dette vil tovholdere på Viborg Bibliotekerne i samarbejde med 27 SFO'er i Viborg Kommune gøre, ved at etablere læsefællesskaber og konkrete værktøjer man kan bruge i de forskellige læsefællesskaber, og i de fysiske Læsespots, der skal etableres i SFO'erne. Man satser på at skabe læselyst gennem

fortælle- og læseaktiviteter, en etablering af et ”SFO-bibliotek” samt et Læsespot med inspirerende indretning. Projektet er sat i værk i efteråret 2020 og skal afprøves i skoleåret 2020/2021 (dog forløber projektet også ind i starten af skoleåret 2021/2022 pga. Corona-restriktioner). Det er målet at gøre projektets løsninger holdbare og vedvarende, så læsefællesskaberne kan bruges fremadrettet i SFO’erne. ”Læseoplevelser og gode historier kan berige børns liv på et utal af måder. Derfor skal vi sammen finde ud af, hvordan vi styrker børnenes læselyst, som er under pres” (Mirland 2020A, 3), som det står i Viborg Bibliotekernes projekthåndbog. Som tidligere beskrevet i henholdsvis interview med projektleder Lene Mirland og i udfoldelse af undersøgelserne *Børn Læsevaner 2017: Overblik og indblik* og *Folkebibliotekets betydning for borgerne i Danmark* (2021), henvises der især her til undersøgelsen *Børns læsevaner 2017: Overblik og indblik*, hvor man kan læse, at børns læselyst er dalende og under pres fra især online medier.

Projekt Læsespots på Viborg Bibliotekerne er delt ind i fem klynger med to tovholdere i hver: én fra biblioteket og én fra en af de SFO’er, der hører til klyngen. De fem klynger er Klynge Øst, Klynge Vest, Klynge Sydøst, Klynge Sydvest og Klynge Nord. Klyngerne har hver især fået deres eget benspænd i projektet for at gøre hver klynge forskellig fra hinanden. Jeg kommer primært til at fokusere på Klynge Nord som består af syv SFO’er, og klyngens benspænd er ’Læs med Kroppen’. Projektets forløb er delt ind i tre faser i skoleåret 2020/2021 (med justeringer, så projektets forløb også går ind i skoleåret 2021/2022). Den første fase handler om udviklingen af læseaktiviteter og afprøvning af disse, med hjælp og inspiration fra et inspirationskatalog udarbejdet af Viborg Bibliotekerne i samskabelse med pædagoger og børn – netop dette inspirationskatalog vil jeg komme nærmere ind på senere. Anden fase er udviklingen af de fysiske læsespots og oprettelsen af et cirkulerende ”SFO-bibliotek”, samt udvikling og afprøvning af læseaktiviteter på tværs af klyngerne. Den tredje og sidste fase er en udvikling af en driftsmodel, for at sikre at projektet og læselysten varer ved efter den sidste fase. Derudover er der i fase tre en afprøvning af samarbejde med frivillige og ”en implementering af læseaktiviteter som fast tilbud til SFO’erne”, som det står skrevet i projekthåndbogen (Mirland 2020A, 10). Driftsmodellen skal sikre et fortsat samarbejde mellem biblioteket og SFO’erne, med henblik på at skabe gode læseoplevelser efter projektperioden. Der skal fortsat sikres, at der arbejdes på at fastholde læselysten hos børnene i fremtiden, og at denne styrkes.

Da jeg spurgte Lene Mirland om, hvorfor projektet har fokus på netop det fysiske Læsespot forklarede hun, at projektet handler om at give børn mulighed for at møde god litteratur og få gode læseoplevelser i den del af fritiden, som tilbringes i SFO'en. Det, forklarer hun, sker gennem tre punkter: 1) at finde og udvikle læseaktiviteter, som SFO-personalet kan iværksætte gennem kompetenceudvikling af pædagogerne. 2) at udvikle et koncept for et cirkulerende "SFO-bibliotek", som sikrer, at børnene med jævne mellemrum får ny og spændende litteratur at gå på opdagelse i, når de bruger den lokale SFO. Og 3) at indrette et fysisk Læsespot i alle kommunens 27 SFO'er, som kan danne rammen om læseoplevelserne og læsefællesskaber. "Et sted, hvor det er rart at være, hvor man kan fordybe sig og være sammen om en god historie" (jf. bilag 2) fortæller Mirland. Mirland siger dog også, at alle de tre punkter er lige vigtige, så det ikke kun er det fysiske Læsespot, der er vigtigt, men, at det i lige så høj grad handler om at udvikle en driftsmodel, der sikrer et fortsat samarbejde mellem Viborg Bibliotekerne og SFO'erne med henblik på også efter projektperioden at skabe gode læseoplevelser for og med børn i 0.-3. klasse. "Det er tanken, at når børn får mulighed for at opleve gode historier og god litteratur, så øges deres lyst til at læse. Derfor bruger vi projektet til at gøre litteratur og gode historier synlige og tilgængelige i SFO'erne på lige fod med andre SFO-aktiviteter" (jf. bilag 2).

Projektet er altså nøje tilrettelagt og det gennemgående i alle projektets faser er, at børneperspektivet skal inddrages. Det er vigtigt for ejerskabsfølelsen og motivationen til fritidslæsning, at børnene skal inddrages i skabelsesprocessen. Det er netop hvad følgende afsnit vil omhandle. Projektets ideer bag samskabelse med børn udspringer fra Lene Tanggaard og Josefine Dillings forskningsundersøgelse *Co-Create – Samskabelse med børn i fokus* fra 2019, som følgende afsnit også vil tage udgangspunkt i.

4.2 Samskabelse med børn

Hovedfokus for projekt Læsespots er som tidligere nævnt at skabe læselyst i samskabelse med børn og netop børneperspektivet er et nøgleelement i projektet. Projektets målrettethed på samskabelse med børn tager udgangspunkt i Lene Tanggaard og Josefine Dillings forskningsundersøgelse *Co-Create – Samskabelse med børn i fokus* (2019) fra Aalborg Universitet, hvori de skriver, at samskabelse med børn "er en praksis (...), hvor børn og voksne ligeværdigt og risikovilligt skaber noget sammen" (Tanggaard & Dilling 2019, 18). Forskningsundersøgelsen er udført af professor, ph.d., cand.psych. Lene Tanggaard og

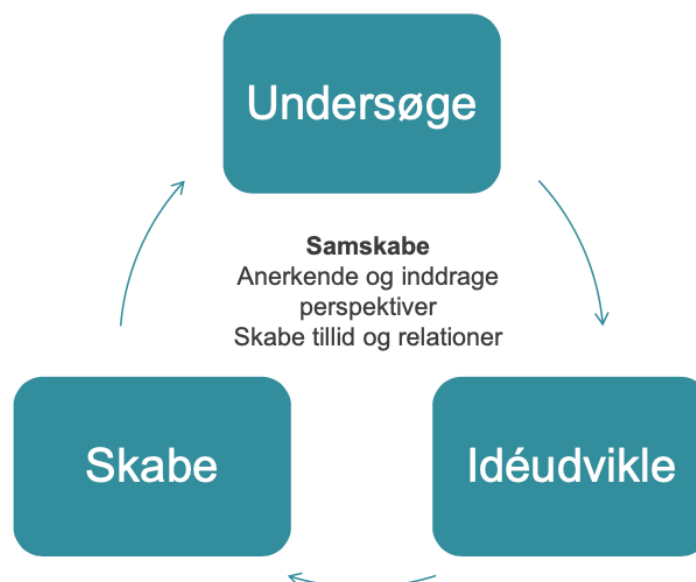
videnskabelig assistent, cand.psych. Josefine Dilling fra Aalborg Universitet på initiativ fra CoC Playful Minds. Udgangspunktet for forskningen har været, at CoC Playful Minds vil kunne bruge undersøgelsen til at videreudvikle sit eget ståsted i forhold til samskabelse med børn. Forskningsundersøgelsen beskæftiger sig med spørgsmål om, hvordan man definerer samskabelse, hvilke etiske udfordringer, der kan opstå indenfor samskabelse samt, hvordan samskabelse med børn rent praktisk fungerer. Samskabelse bliver et udgangspunkt hvor både de voksne og børnene tør risikere noget af sig selv for at samskabe. Børnene og de voksne i projektet har derfor ligeværdighed, deltagelsesret og skaber sammen. Alles perspektiver skal inddrages og projektet kommer derfor ikke til at blive lavet *for* børn, men *med* børn. Den voksne skal ”handle med en etisk opmærksomhed” og ”processen kræver planlægning, rammesætning, fleksibilitet (...) [og] tydelig kommunikation” (Mirland 2020A, 27). Det er vigtigt, at alle medvirkende i processen er klar over, hvad der skal ske. Selvom præmissen ved samskabelse med børn er, at alle parter er ligeværdige og at både børn og voksne skal blive hørt, har den voksne dog det overordnede ansvar for at lave trygge rammer for projektet og børnene. At samskabe med børn sætter fokus på mennesket og på, at det er sjovt at lære og skabe noget sammen. Derudover bidrager det til at skabe ejerskab, motivation og virkelyst. På den måde kan samskabelse måske bidrage til at børnene får ejerskab over læsespotsene og en motivation til at bruge dem og læse (Mirland 2020A). Josefine Dilling og Lene Tanggaard skriver i deres forskningsundersøgelse, som projekthåndbogen til projekt Læsespots er inspireret af, at det ikke handler om at forbruge barnets ressourcer, men om at finde et fælles eje, hvor børn og voksne har ligeværdig deltagelsesret (Dilling & Tanggaard 2019, 26). Børnene skal inddrages i næsten lige så høj grad som de voksne deltagere, fordi de på den måde får et fælles sted og en fælles og ligeværdig investering i projektet – dog har den voksne et etisk ansvar: ”ved at facilitere en position, som barnet kan indtage som ekspert, skaber man bedre forudsætninger for, at barnet føler sig tryk og har gåpåmod til at være både kreativ og opfindsom – med en indlagt præmis om, at kompetente voksne tager sig af rammerne” (Dilling & Tanggaard 2019, 67).

Samskabelse kan ofte minde om samarbejde, men i modsætning til et samarbejde bygger samskabelse med børn på et særligt børneperspektiv, hvor man tilkendegiver, at dette perspektiv er til gavn og er ligeværdigt for alle parter. I forskningsundersøgelsen nævner Dilling og Tanggaard samskabelse som en empowerment-strategi. Samskabelse som en empowerment-strategi har til formål at ”skabe nye og bedre vilkår for barnet, så det aktivt kan deltage i det, der vedrører det (barnet) og har konsekvenser for dets liv” (Dilling & Tanggaard 2019, 67). Det

er denne form for samskabelses-strategi som Viborg Bibliotekerne har valgt at gøre brug af i deres projekt Læsespots. Viborg Bibliotekernes projekt Læsespots går konkret ud på at skabe bedre vilkår for barnet – både nu og her i barndommen, men også i barnets fremtid. Dette vil ske gennem en styrket og øget læselyst. Med samskabelse med børn i projekt Læsespot skal børnene aktivt deltage i projektet om læselyst. Den øgede læselyst vil senere have konsekvenser for barnet, der både bliver bedre til at læse og, forhåbentlig, får gode læseoplevelser resten af livet. I interview med projektleder på projekt Læsespots spurgte jeg Mirland, hvorfor samskabelse med børn står som centralt i projektet. Til det svarede hun, at det er væsentligt at inddrage børnenes perspektiv og involvere dem, for at sikre børnenes følelse for ejerskab og relevans. ”Børnene er de største eksperter på deres eget liv, og denne ekspertviden er sædeles værdifuld at få sat i spil, når der iværksættes indsatser med børn som målgruppe. At arbejde med metoder til samskabelse er i øvrigt med til at udvikle både biblioteksformidleres og SFO-pædagogernes kompetencer og syn på børnene” (jf. bilag 2). Mirland understreger, at det er den gængse tilgang at skabe oplevelser *for* børn og ikke *med* børn.

4.2.1 Samskabelsestrekanten

Til at idéudvikle, undersøge og skabe i samskabelsesprocessen i projektet er der blevet udarbejdet en såkaldt samskabelsestrekant for projektet med tre forskellige faser (jf. figur 3).

Figur 3 "Samskabelsestrekanten" s. 31. Fra Lene Mirlands Projekthåndbog Projekt Læsespots – Vi skaber læselyst og læsefællesskaber for og med børn i 0.-3. klasse 2020

Figuren viser de tre faser i samskabelsesprocessen samt de vigtigste pointer i processen – nemlig, at man i samskabelsesprocessen skal ”anerkende og inddrage perspektiver” og ”skabe tillid og relationer” (Mirland 2020A, 31). I den øverste fase ’Undersøge’ skal man ”opdage, lytte, se, mærke og forstå verden” (Mirland 2020A, 31). I den næste fase ’Idéudvikle’ skal man ”få nye idéer, kvalificere, udvikle og udvælge dem” (Mirland 2020A, 31) og i den sidste fase ’Skabe’ skal man ”bygge prototyper, teste og fremtidssikre” (Mirland 2020A, 31). Alle tre faser har samskabelse som hovedelement. Der er ikke givet en fast rækkefølge på faserne, og man kan derfor starte, hvor man ’vil’. Man kan bevæge sig dynamisk i faserne og mellem faserne. Faserne fungerer således, at man kan stå med en idé eller et behov, som bearbejdes gennem faserne. Man starter med at indsamle ny viden og skabe ideer som man langsomt gennem faserne bearbejder, og som resultat står man med en løsning på problemet eller ideen (Mirland 2019, 32). ”Samskabelse er en iterativ proces. Det betyder, at man gentager og opdager nye sammenhænge, der gør, at man naturligt bevæger sig mellem faser og metoder gennem hele processen” (Mirland 2019, 32). Der kan opstå nye ideer og problemer gennem processerne, og man skal derfor kunne bevæge sig frit mellem de forskellige faser.

4.2.2 Samskabelsesprocessen

Med udgangspunkt i ovenstående tanker og ideer om samskabelse og samskabelsestrekanter, har processen i projekt Læsespots taget udgangspunkt i samskabelsens 6 trin: 1. Planlægning, 2. Børnenes entré, 3. Faglig viden, 4. Løsninger, 5. Præsentation og 6. Evaluering (Mirland 2020A, 30). Det første punkt på dagsordenen i samskabelsesprocessen har været planlægning. Her er det de voksne, der sætter rammerne for, hvordan projektet skal være. Der bliver sat rammer for børnene, ressourcerne, tidsrammen og formålet for projektet. For at børnene kan have trygge rammer i samskabelsesprocessen, skal de voksne have etableret netop disse rammer. Når rammerne er på plads, kan børnene introduceres i processens andet trin. Her får børnene rammesætningen at vide og introduceres til processen, opgaverne og rollerne. Det er også her aftaler kommer på plads og der gives samtykke til et sådant samskabelsesprojekt. I det tredje trin indsamles der faglig viden omkring projektet og processen – her er børnene blevet inddraget og er også med i denne proces. I det fjerde trin findes der løsninger – hvad kan praktisk lade sig gøre og så videre. Det er her samskabelsestrekanter tages i brug for at teste og udvikle ideer og løsninger – det gøres naturligvis også med børnene. I det femte trin præsenteres produktet. Dette skal være et produkt som både børn og voksne har været med til at udvikle, så

både børn og voksne føler sig ansvarlige og stolte af det. I det sjette trin evalueres om produktet kan bruges, om det har hjulpet og om det kan bruges fremadrettet. Børnene er altså med i størstedelen af processen og får på den måde også ejerskab over produktet. På den måde motiveres børnene, forhåbentligt, til at bruge stedet og forstå hvad det er til.

Viborg Bibliotekerne gør selv brug af samskabelsens 6 trin, som de opstiller i projekthåndbogen. Denne benytter de sig af i projektets forløb, som visualiseres på side 10 i projekthåndbogen (jf. figur 4).

Figur 4 "Projektets forløb i skoleåret 2020-21" s. 10. Fra Lene Mirlands projekthåndbog Projekt Læsespots - Vi skaber læselyst og læsefællesskaber for og med børn i 0.-3. klasse 2020

Det første trin i samskabelsens 6 trin er planlægning. Dette skete konkret ved et kick off-møde og starten på fase 1 i projektet. Her planlagdes det, hvordan og hvorledes projektet skulle skride frem og hvad målsætningen for projektet skulle være. Det andet trin i samskabelsen, børnenes entré, kom også i fase 1 i projektet. Her introduceres børnene til projektet og læseaktiviteterne fra inspirationskataloget afprøves. Den faglige viden, som er samskabelsens tredje trin introduceredes i fase 2, med workshops og fokus på driftsmodeller. Det er også her at samskabelsens fjerde trin blev introduceret, hvor der skulle findes løsninger til driftsmodeller og fysiske læsespots, og dette trin kørte videre over i fase 3 i projektet, hvor der skulle findes ud af løsninger omkring brugen af frivillige i projektet. Imens introduceredes femte trin, som er præsentation. Her skal de fysiske læsespots og læseaktiviteterne præsenteres og skal inspirere til andre SFO'er. Denne vil også afslutte projektet sammen med en evaluering af projektet og produktet, der vil munde ud i en afsluttende konference for biblioteker og samarbejdspartnere arrangeret af Slots- og Kulturstyrelsen (Mirland 2020A, 10. jf. figur 4). I denne proces som

projektets forløb skal igennem via samskabets 6 trin, gør projektets deltagere brug af ”Samskabestrekanten”, som Mirland også introducerer i projekthåndbogen på side 31. I projektets faser er der mulighed for at undersøge, idéudvikle og skabe undervejs. Mirland viser i projekthåndbogen til projekt Læsespots at Viborg Bibliotekerne, i samskabelse med pædagogerne og børnene, gør brug af de værktøjer for samskabelse, som Mirland selv introducerer i projekthåndbogen

Viborg Bibliotekerne har udviklet et inspirationskatalog til projekt Læsespots, som er fyldt med forskellige typer læseaktiviteter. Denne skal afprøves i projektets forskellige faser og blive et katalog, hvor både børn og pædagoger kan lade sig inspirere til gode læseoplevelser. I følgende afsnit vil jeg komme med eksempler på forskellige typer læseaktiviteter fra Inspirationskataloget, for at vise hvor forskellige de kan være, og om børneperspektivet er blevet mødt i udarbejdelsen af disse læseaktiviteter.

4.3 Inspirationskataloget

Viborg Bibliotekerne har i samskabelse med børn, biblioteksformidlere og pædagoger udarbejdet inspirationskataloget *Læsespots – inspiration til læseoplevelser i SFO*, der er blevet sendt ud til alle 27 SFO’er der deltager i projektet. Kataloget skal fungere som inspiration til diverse læseaktiviteter og læseoplevelser, der kan sættes i gang i SFO’erne. Kataloget er altså fyldt med ideer til læseaktiviteter samt konkrete lege og aktiviteter. Også her er der stor fokus på at inddrage børnene i en samskabelsesproces. Dette kan man blandt andet se ved, at nogle af de første sider i inspirationskataloget bliver kaldt ”appetitvækkere”, hvor der er vist billeder, der symboliserer de forskellige aktiviteter – der er tyve forskellige aktiviteter i alt (jf. figur 5). Meningen er, at kataloget skal være til rådighed i det pågældende Læsespot, så børnene kan bladre i det. Appetitvækkerne er til, for at børnene kan blive inspireret til, hvad for en slags læseaktivitet de gerne vil deltage i eller sætte i gang: ”Tanken er, at man som pædagog kan bruge denne side sammen med børnene og give dem mulighed for at vælge, hvilken aktivitet der skal sættes i gang: Tag siden frem og lad børnene pege på det, som de synes ser spændende ud” (Mirland 2020B, 4). Aktiviteterne er også forklaret, så børnene kan forstå dem; de er sat op som en opskrift og fylder kun én side. Der er indikeret tidsforbrug, forberedelse, alderstrin, materialer og placering, så man ved nøjagtigt for hvem, hvor, hvor længe og hvordan aktiviteten skal foregå. Aktiviteten er derefter beskrevet trin-for-trin, så børnene og pædagogerne ved,

hvordan aktiviteten skal foregå. Læseaktiviteterne varierer i tema og alderstrin, udendørs og indendørs, stille og aktiv, og digital og fysisk aktivitet. Der er altså forsøgt at finde aktiviteter til alle de forskellige børn og interesser der er i klassetrin 0.-3. klasse. Efter beskrivelsen af de respektive aktiviteter er det anført, hvilken SFO, der har fundet på aktiviteten.

APPETITVÆKKERE

Figur 5 "Appetitivækkere" s. 5 i Lene Mirlands Inspirationskatalog Læsespots Inspiration til læseoplevelser i SFO 2020

Følgende afsnit vil være eksempler fra inspirationskataloget, som er blevet udarbejdet af pædagoger, børn og biblioteksformidlere i projekt Læsespots. Afsnittet vil give indblik i de aktiviteter, temaer og interesser, som kataloget byder på. Dette vil jeg gøre for at undersøge hvordan børneperspektivet og omfavnelsen af børnenes forskellige interesser er vigtige for Viborg Bibliotekernes projekt, hvor de vil skabe læselyst hos så mange børn som muligt.

Et eksempel på én af aktiviteterne i inspirationskataloget, er læseaktiviteten ”Find Karla” på side 7. Aktiviteten er udarbejdet af Løgstrup Skoles SFO. Her oplyses der, at aktiviteten vil tage omkring 45-60 minutter, at alderstrinnet er for 0.-3. klasse og at aktiviteten foregår udenfor. Derefter anføres de materialer, som vil skulle bruges til aktiviteten og et forslag til, hvilke bøger aktiviteten vil kunne tage udgangspunkt i. Herefter forklares, hvad der skal forberedes til aktiviteten. I dette tilfælde skal den voksne finde en relevant bog om det at starte i skole og kende historien selv. Derefter skal der printes billeder ud af ting, som børnene skal finde og skal hænge op udenfor. Så skal der printes postkort og et afkrydsningsskema, som børnene skal bruge. Aktiviteten beskrives så trin for trin. Her fortæller den voksne om et postkort han/hun har modtaget fra en pige, som er nervøs for at komme og se skolen. Hun har mistet sine ting, og børnene skal derfor finde tingene og afkrydse dem i afkrydsningsskemaet. Der er også råd til, hvordan aktiviteten skal laves med 0. klasses-børn i modsætning til 3. klasses-børn (Mirland 2020B, 7). På den måde beskrives aktiviteten ned til mindste detalje i inspirationskataloget. ”Find Karla”-aktiviteten er en fælles læseaktivitet, hvor børnene kan diskutere og reflektere over, hvordan man har det godt i skolen og hvordan en knap så god skoledag kan være.

En anden form for læseaktivitet er den mere simple aktivitet på side 11 i inspirationskataloget, der hedder ”Bage-læsning”. Denne aktivitet er udarbejdet af Søndre Skoles SFO. Aktiviteten tager 2 timer, er for 2.-3. klasse og foregår indenfor i et køkken. Her skal børnene, sammen med den voksne, finde en kokebog og bage noget ud fra en opskrift. Aktiviteten er simpelt beskrevet, men kommer dog med råd til, hvordan man kan bage med børnene i køkkenet. Her bruges der en kokebog – altså en bog uden særlig meget at læse, til at producere eksempelvis en kage eller nogle boller, som børnene kan give ud til de andre børn eller tage med hjem til sine forældre (Mirland 2020B, 11).

En helt anden slags læseaktivitet er ”Massagehistorier” fra s. 13 i inspirationskataloget. ”Massagehistorier” er udarbejdet af Karup Skoles SFO. Her skal man finde en massagehistorie, og børnene skal skiftevis massere hinanden. Aktiviteten varer 60 minutter, er for 3. klasse og foregår indendørs i et uforstyrret rum. Første trin i aktiviteten lyder således: ”1. Fortæl børnene om formålet med aktiviteten. Du kan fortælle børnene, at massage giver en behagelig følelse i kroppen samtidig med, at børnene opbygger en tillid til hinanden, når de masserer. Det sker ved, at de børn, som masserer, passer på ikke at massere for hårdt, og at det barn, som modtager massage, på en høflig måde siger til, hvis noget gør lidt ondt eller

ikke er rart” (Mirland 2020B, 13). Børnene mærker litteraturen i kroppen og opbygger tillid til deres kammerater. Børnene kommer også på den måde til at kende nogle af deres egne grænser, og respektere de andres. Under bemærkninger i denne aktivitet er det også gjort særligt vigtigt, at det ikke er alle børn, der har lyst til at være med til en sådan aktivitet, og at det er vigtigt at spørge – det er derudover også vigtigt at være opmærksom på, om alle børn er trygge under massagen, og at det er okay at sige fra.

Den sidste læseaktivitet jeg vil udspecificere fra inspirationskataloget er læseaktiviteten ”Højtlæsning med naturens lyde” fra inspirationskatalogets s. 19, udarbejdet af Vestre Skoles SFO. Her skal børnene i 2.-3. klasse placere sig udenfor, hvor den voksne vil læse en bog højt for dem. Børnene skal imens lave lydeffekter til højtlæsningen, med ting de finder i naturen. Bagefter skal børnene diskutere og reflektere over, hvad det gjorde for fortællingen og generelt snakke om fortællingen. På den måde skal børnene konkret forholde sig til fortællingen, og bliver også en aktiv del af højtlæsningen, mens de udforsker den omkringliggende natur (Mirland 2020B, 19). Andre læseaktiviteter inddrager film, interaktive bøger, lege og forskellige emner som eksempelvis Halloween eller eventyr. Ud over de forskellige tyve læseaktiviteter indeholder kataloget også tips til højtlæsning, samtaler om bøgerne og ordlege.

Læseaktiviteterne er inddragende og man kan se, at Viborg Bibliotekerne i samskabelse med SFO’erne har forsøgt at omfavne de forskellige børn med forskellige interesser. Det har de gjort ved at inddrage forskellige former for aktiviteter i inspirationskataloget. Nogle af læseaktiviteterne indeholder en del litteratur, som børnene skal læse. For de, der bedre kan lide at lytte, er der aktiviteter med højtlæsning. Nogle af læseaktiviteterne er mere håndgribelige, så nogle børn bedre kan forholde sig til dem. Og nogle af læseaktiviteterne mærkes bogstaveligtalt med kroppen. Kataloget er pædagogisk i den måde det er illustreret på, og den måde aktiviteterne er beskrevet trin for trin på. Det er tydeligt, at der har været en skabelon for alle aktiviteterne, så kataloget bliver nemt og overskueligt både for den voksne, men også for børnene. Børneperspektivet har været vigtigt i udformningen af inspirationskataloget, såvel som det har været vigtigt for hele projekt Læsespots. Dette kan man se ved eksempelvis de såkaldte ”appetitvækkere”, hvor aktiviteterne er illustreret, og børnene derfor nemt kan overskue aktiviteterne, og finde ud af, hvilken slags læseaktivitet de ønsker at deltage i. Aktiviteterne i inspirationskataloget giver også plads til, at man kan anvende forskellig litteratur. Under ”materialer” i opskriften til de forskellige aktiviteter, er der forslag

til, hvilken litteratur man kan bruge, men der står eksempelvis også bare ”En bog om børns oplevelser af at gå i skole. Det kunne være: ... “ (Mirland 2020B, 7). Dette gør at der bliver plads til flere fortolkninger af aktiviteten, og mange af aktiviteterne kan man bruge igen og igen, men med nye bøger og på den måde bliver aktiviteterne varierede. Der er også gjort plads til, at nogle aktiviteter er for de lidt ældre børn, frem for de, der går i 0. klasse. Under læseaktiviteten ”Find Karla” står der eksempelvis råd til, hvordan store børn i SFO’en også kan bruge aktiviteten, da aktiviteten opstiller bogforslag: ” Til ældre børn kan du tage uddrag fra bøgerne som ”Wimpy Kid” af Jeff Kinney eller ”Rædsomme Rune” af Franceska Simon” (Mirland 2020B, 7). I inspirationskataloget er der også plads til forskellige genrer, så børnene får mulighed for at afprøve forskellige genrer af med læseaktiviteterne. Det er aktiviteten, der er den centrale aktør i disse læseoplevelser, men det gør, at børnene får lyst til at få disse læseoplevelser. Børnene vil gerne deltage i aktiviteterne, og på den måde få noget læselyst gennem aktiviteterne. Læseoplevelserne kommer til live med inspirationskataloget.

Kataloget er sendt ud til SFO’erne og biblioteksformidlerne i startfasen af projektet, for at inspirere til gode læseoplevelser- og aktiviteter allerede inden anden fase i projektet, hvor de fysiske læsespots skal etableres. På den måde kan pædagogerne i samarbejde med børnene finde ud af, hvad der fungerer, og lade sig inspirere til selv at finde på andre læseaktiviteter. Tanken er derefter, at disse nye læseaktiviteter, som vil opstå i løbet af projektet, i samskabelse mellem pædagogerne og børnene, skal samles i et inspirationskatalog som dette, som vil blive delt de forskellige SFO’er i mellem. På den måde kan SFO’erne ligeledes få inspiration fra hinanden.

Ud fra henholdsvis projekthåndbogen og inspirationskataloget kan man se, at der er lagt meget tanke bag projekt Læsespots. Der er udarbejdet en konkret plan for, hvad der skal igangsættes hvornår og hvorfor. Børneperspektivet er centralt i projektet, hvor samskabelse med børn skal ende ud i etableringen af de fysiske læsespots og en genfunden (og vedvarende) læselyst hos børnene. Dette afsnit var en gennemgang af tankerne bag projekt Læsespots, samt, hvordan projektet skal udfolde sig. Følgende afsnit vil være en undersøgelse af, hvorvidt disse tanker og ideer fungerer konkret i SFO’erne, og vil blandt andet indeholde interviews med pædagoger og børn fra SFO’erne. Jeg vil her undersøge om især børneperspektivet er blevet mødt i processen.

5 Læsespots

Viborg Bibliotekerne har givet gode forudsætninger for projekt Læsespots, med udarbejdelsen af projekthåndbogen. Heri er der beskrevet, hvordan projektet skal forløbe hvornår, og hvorfor projektet bliver igangsat. Ydermere kommer der en forklaring på, hvad der er vigtigst for projektet: samskabelse med børn. Børneperspektivet er vigtigt at inddrage i alle faser af projektet, og i sær i udformningen af de fysiske Læsespots og de læseaktiviteter, som børnene skal indgå i. Det er vigtigt med samskabelse, så børnene får ejerskab over læseaktiviteterne og Læsespottet, så det kan motivere børnene til at bruge dem – og i sidste ende at ville læse mere i deres fritid. Der er gode forudsætninger for, at projektet skal lykkes. Men hvordan processen konkret har været, er derfor spørgsmålet. Jeg spurgte derfor et par pædagoger fra Klynge Nord i projekt Læsespots, om jeg måtte interviewe dem om netop processen i projektet. Da jeg ikke kunne komme ud i SFO'erne og interviewe dem personligt, på grund af corona-restriktioner, måtte jeg sende dem en e-mail. Fem pædagoger sagde ja til at stille op til et interview (over e-mail). To sendte en e-mail tilbage med svar på mine spørgsmål. Jeg spurgte også, om de ville interviewe et par børn for mig, da jeg ikke selv kunne komme ud i SFO'erne – her fik jeg svar fra to børn. Følgende afsnit har derfor været en smule hæmmet af corona-restriktionerne, men er heldigvis blevet til. De pågældende interviews skal gerne give et indblik i forskellige processer, også selvom det ikke er udtalelser fra alle klyngens pædagoger. Havde jeg haft mulighed for at interviewe dem alle, og det samme med flere børn, havde det givet et bedre indblik i, hvordan (sam)skabelsesprocessen har set ud. Følgende afsnit er derfor et indblik i, hvordan projektet er foregået i to af Klynge Nords SFO'erne.

5.1 Processen og fokus i forskellige SFO'er – interview med pædagoger

Jeg undersøgte, om jeg kunne få lov til at komme ud til nogle af de SFO'er der er i projektets Klynge Nord. Meningen var, at jeg skulle interviewe pædagoger og børn i SFO'erne og se, hvordan de havde valgt at gribe det fysiske Læsespot an. Desværre blev disse planer udskudt og i sidste ende aflyst, da det blev umuligt at komme fysisk ud i SFO'erne på grund af nedlukninger og diverse corona-restriktioner. I stedet sendte jeg spørgsmål til nogle af pædagogerne i projektet, som de selv svarede på, og nogle spørgsmål, som de stillede nogle af børnene, nu hvor jeg ikke kunne komme ud og interviewe dem. Jeg var interesseret i at vide, hvordan processen havde været, og hvordan de inddrog børnene i projektet. Børneperspektivet og samskabelse med børn er trods alt et af de vigtigste hovedpointer i projektet. Derudover var

jeg interesseret i at vide, hvordan inspirationskataloget blev brugt i processen, om klyngens bånd blev inddraget, og hvad der er vigtigst for netop deres Læsespot. Som beskrevet i indledningen, er projektets tidshorisont blevet rykket på grund af corona-restriktioner over vinteren og foråret. Derfor foregik interviewet i en tid, hvor fokus i SFO'erne var på, hvordan man kunne følge disse restriktioner, og hvordan man var sammen på en sikker måde. Derudover fandt interviewet sted i starten af fase to, hvor Læsespotsene endnu ikke var færdiggjorte. Jeg kommer til at tage udgangspunkt i de svar jeg har fået fra henholdsvis Nordre Skoles SFO og Ulbjerg SFO.

Jeg var interesseret i at vide, hvordan de har startet samskabelsesprocessen med børnene i SFO'erne. Jeg spurgte Camilla Jakobsen fra Ulbjerg SFO og hun svarede, at børnene fik et spørgeskema med valgmuligheder for, hvad de godt kan lide at læse – dette var et ark med ikoner, hvor de kunne krydse af. Desuden er der blevet afholdt løb med fokus på læsning, hvor børnene er blevet opfordret til at læse forskellige ord og snakke om bogstaver (jf. bilag 3). Jeg spurgte Anne Hemmingsen fra Nordre Skoles SFO om det samme, og projektet i denne SFO blev igangsat ved at tale med børnene om det at læse bøger, samt, hvad det betyder for én og hvordan det kan påvirke éns følelser at læse. Derudover talte de også om genrer og om, hvordan man kan finde ud af, hvilken genre man læser. Desuden undersøgte hun, hvordan børnene bedst kunne lide at læse, for at finde ud af, hvordan læsepottet skulle se ud. Det var også vigtigt for hende, at der kom så mange børns perspektiver med som muligt, og Anne Hemmingsen har derfor både undersøgt, hvad børnene ønsker af læsepottet i 1., 2., og 3. klasse. ”Alle perspektiver er med til at skabe en fælles ramme for vores Læsespot og skabe følelsen af, at alle har bidraget og har haft medbestemmelse” (jf. bilag 4). Her var det altså vigtigt at inddrage børneperspektivet, så børnene kunne være medskabende og føle ejerskab over læsepottet. Det blev etableret, at læsepottet skal være hule-lignende, med en stor madras, lyskæder og en himmel over. Det skal være et sted, hvor mange kan samles, fordi SFO'en er stor. Det har været i Nordre Skoles interesse at skulle kunne benytte stedet i skoletiden og ikke kun i SFO'en, og derfor er budgettet blevet større til netop Læsepottet på Nordre Skole. Det er nogle ekstra penge som skolen har givet, fordi skolen er interesseret i et sådant spot med plads til fordybelse og læseoplevelser. Dette projekt rækker altså ud over Viborg Bibliotekernes projekt Læsespots (jf. bilag 4).

Jeg spurgte begge pædagoger fra henholdsvis Ulbjerg SFO og Nordre Skoles SFO om, hvorledes og i hvor høj grad børnene har været en del af processen på daværende tidspunkt,

og om børnene virker engagerede i at skabe et Læsespot. På daværende tidspunkt var børnene ikke blevet inddraget i selve Læsespottet endnu hos Ulbjerg SFO (jf. bilag 3). Hos Nordre Skoles SFO blev børnene en del af læsespottet tidligt i processen, og det er dem, der har bestemt, hvordan læsespottet skal se ud. Pædagogerne blev også spurgt om de synes, at projektet Læsespots virker vigtigt for netop deres SFO, og til det svarede Ulbjerg SFO, at det virker som et godt projekt, men, at det kan være svært at have fokus på et sådant projekt med et fysisk Læsespot og igangsætning af læseaktiviteter i denne tid, hvor corona-restriktioner gør, at pædagogerne skal have deres opmærksomhed mange andre steder (jf. bilag 3). Til de møder jeg har været til i Klynge Nord i forbindelse med projektet, har det vist sig at være et problem i alle SFO'erne. Dette er også én af grundene til, at projektet har udskudt sin slutdato. "Børn lever et liv hvor alt går stærkt og det at kunne fordybe sig og finde ro et sted, kan jeg kun se som en stor fordel. Det er vigtigt, at man ligger nogle gode grundsten for dem, i forhold til at ville læse i deres liv. Derfor mener jeg bestemt, at det er vigtigt, at vi får mere opmærksomhed på emnet, samt, hvilke tiltag vi kan gøre for at skabe endnu mere lyst" fortæller Anne Hemmingsen i interviewet, når jeg spørger om projektet virker vigtigt for netop deres SFO (jf. bilag 4). Hun mener også, at det fysiske Læsespot i deres SFO vil skabe en god sammenhæng mellem skole (da Læsespottet på netop Nordre Skole også skal kunne bruges i skoletiden), SFO og hjem, fordi det bliver en hyggelig krog som børnene har været med til at skabe, og giver gode rammer for at udvikle børnenes læselyst. Anne Hemmingsen fortæller dog, at det bliver svært at finde børnenes læselyst, men, at det fysiske sted som Læsespottet kan give nogle gode forudsætninger for at finde og skabe børnenes læselyst (jf. bilag 4).

I forhold til inspirationskataloget er det forskelligt, hvorvidt det er blevet brugt i henholdsvis Ulbjerg SFO og Nordre Skoles SFO. Inspirationskataloget er på det tidspunkt, hvor interviewet fandt sted, ikke blevet brugt i Ulbjerg SFO endnu – og Klynge Nords benspænd 'læs med kroppen', har heller ikke været i spil endnu. På Nordre Skoles læsespot har de brugt inspirationskataloget, men mest de aktiviteter som klyngen selv har bidraget med. Læseaktiviteten "Find Karla" fra inspirationskataloget er blandt andet en af de aktiviteter, som er blevet brugt meget i flere variationer i Nordre Skoles SFO. Dog har denne skole og SFO også været hæmmet af corona-restriktioner, så der har været meget andet at fokusere på. Anne Hemmingsen mener også, at katalogets mange aktiviteter vil blive brugt i fremtiden. I forhold til klyngens benspænd har det fungeret godt at læse med kroppen i Nordre Skoles SFO, fordi

børnene er gode til at være fysisk aktive. Derfor er det gået godt i spænd at bringe læseaktiviteter ind i de fysiske aktiviteter (jf. bilag 4).

Det er forskelligt, hvad der har været vigtigt for hver af SFO'erne i tilblivelsen af det fysiske Læsespot. For nogle har det været at Læsepottet skulle kunne rykkes rundt, for andre, at det skulle kunne bruges til mere end én ting. Nogle har tænkt i huler, eksempelvis i form af læsehuler, eller noget SFO'en selv bygger. Der er også blevet snakket om telte eller tipier, som børnene kan bruge til at læse i. "Det vigtigste er, at det er et sted som børnene føler de har ejerskab over. Det skal være et sted, hvor der er en naturlig lyst til at være" (jf. bilag 4), fortæller Anne Hemmingsen fra Nordre Skoles SFO. Derfor er det også vigtigt med samskabelse med børnene, så børnene føler at Læsepottet er deres sted, og på den måde bliver motiveret til at bruge det. Hun fortæller også, at det i deres SFO er vigtigt, at Læsepottet skal kunne bruges til flere ting – hvis de vælger en stor madras, kan det også bruges til motoriske udfoldelser (jf. bilag 4). Hos Ulbjerg SFO er det vigtigt at Læsepottet skal være indendørs, og at det skal være flytbart. Skolen og SFO'en roterer ofte rundt i indretningen, og Læsepottet skal derfor kunne flyttes (jf. bilag 4).

Interviewene med Anne Hemmingsen fra Nordre Skoles SFO og Camilla Jakobsen fra Ulbjerg SFO fortæller, at der har været nogle udfordringer i oprettelsen af det fysiske Læsespot. Udfordringerne har primært været på grund af corona-nedlukninger/restriktioner over vinteren, og fokus har derfor været på noget andet i SFO'erne. Nogle SFO'er/skoler er også mere engageret i projektet end andre, og eksempelvis med Nordre Skoles SFO har der været stor opbakning fra skolens side. Projektet synes som en god og vigtig idé, men med de udfordringer, der har været og måske med en forvirring om, hvordan børneperspektivet skal implementeres, så er projektet ikke endnu noget så langt i SFO'erne, hvorfor projektets slutdato også er blevet rykket til efteråret 2021. Følgende afsnit vil være interviews med to børn, som Anne Hemmingsen interviewede for mig i Nordre Skoles SFO. Jeg var her interesseret i at vide, hvordan og hvor børn læser bedst, og hvordan børnenes læsevaner er forud for projektet.

5.2 Interview med børn

Da jeg ikke selv havde mulighed for at besøge SFO'erne og interviewe nogle af børnene i projektet, fik jeg Anne Hemmingsen fra Nordre Skoles SFO til at interviewe to børn for mig. Jeg sendte Hemmingsen nogle spørgsmål, som hun så venligt stillede børnene, og sendte mig

deres svar. Da børneperspektivet er et hovedfokus i projekt Læsespots, har jeg valgt at inddrage interviewet med de to børn for at undersøge, hvor børnene bedst kan lide at læse, om de bruger biblioteket og om de oplever deres præferencer i forhold til at læse er blevet hørt i samskabelsesprocessen. Ideelt havde jeg interviewet flere børn i SFO'erne, og gerne fra forskellige SFO'er. Jeg havde også planlagt at interviewe børn på Viborg Bibliotekernes børnebibliotek, for at sikre mig, at jeg havde børn med der brugte biblioteket og børn der ikke brugte biblioteket. Havde jeg haft mulighed for at interviewe flere børn, havde det givet et bedre og mere overordnet billede af, hvordan børnenes læsevaner ser ud. På grund af corona-nedlukninger, fik jeg kun mulighed for at interviewe (gennem Anne Hemmingsen) to børn. Det er derfor et lille indblik i, hvordan børnenes læsevaner kan være. Børnene der er interviewet går begge i 1. klasse og er henholdsvis 7 og 8 år gamle. Jeg kender ikke kønnet på børnene, og i følgende afsnit vil børnene hedde barn A (7 år) og barn B (8 år), og refereres til som han/hun.

Jeg var interesseret i at vide om børnene i forvejen læser i deres fritid. Både barn A og barn B fortæller, at de læser ca. 20 minutter hver dag. ”Jeg læser 20 minutter hver dag fordi min mor og skolen siger jeg skal” (barn A, jf. bilag 5), fortæller barn A. Barn B fortæller også, at han/hun læser næsten 20 minutter hver dag, men kigger også i bøger sammen med sine forældre, der læser højt. ”Og så læser min mor eller far godnathistorie for mig. Det er tit eventyr, hvor der er alle mulige seje ting med, som trolde og magi” (barn B, jf. bilag 5). Begge børn læser altså i deres fritid, men det virker til at barn A læser af pligt og barn B læser af lyst. Her ses der allerede en forskel i læsemønstrene hos de to børn. Barn A fortæller også, at han/hun læser mest i skolen, når klasselæreren siger at han/hun skal, og at der kun er nogle gange han/hun kigger i de bøger der er derhjemme: ”Men nogle gange kigger jeg i nogle af mine dinosaur bøger, som jeg har hjemme” (barn A, jf. bilag 5). Begge børn fortæller dog, at de godt kan lide at læse med deres forældre. Barn A fortæller at han/hun læser godt sammen med sin mor eller far når han/hun er hjemme, og at han/hun læser mest når hans/hendes mor laver aftensmad. ”Men jeg synes bedst, at jeg læser godt når jeg er alene” (barn A, jf. bilag 5). Barn A synes altså det er hyggeligt at læse med sine forældre, men kan bedre koncentrere sig om at læse, når han/hun læser alene. Barn B, derimod, kan bedst lide at læse med sine forældre: ”Jeg kan bedst lide at læse med min mor eller far, fordi så kan vi snakke om billederne og så synes jeg det er hyggeligt at man ikke er alene” (barn B, jf. bilag 5).

Fælles for begge børn er, at de bedst kan lide at læse i sofaen eller i sengen. ”Og så med dyne på” (barn B, jf. bilag 5). De vil gerne have, at det skal være hyggeligt, når de skal

læse. Det er taget til overvejelse i samskabelsesprocessen med børnene i projekt Læsespots. Der kan man se ud fra interviewet med Anne Hemmingsen fra Nordre Skoles SFO, at de vil lave et læsespot, der er hyggeligt, med en madras, puder og lignende. Barn B fortæller også, at han/hun godt kan lide at komme på børnebiblioteket, fordi det er hyggeligt og man kan læse i indbyggede læsehuler. Fælles for begge børn er også, at de godt kan lide at komme på biblioteket. Barn A's mor har bestilt bøger hjem til barnet under corona-nedlukningen, og når der ikke er lukket kommer både barn A og B på biblioteket. "Ja, jeg kunne godt lide at komme på biblioteket, de har vildt mange gode bøger. Men jeg synes det er lidt underligt, at man altid skal være stille", fortæller barn A (barn A, jf. bilag 5). Barn B fortæller at han/hun kommer på biblioteket hver anden weekend, enten med sin mor eller far og sine søskende. "Jeg låner altid vildt mange bøger, så min mor siger jeg kun må låne fem bøger nu" fortæller barn B (jf. bilag 5). Begge børn har det til fælles, at de kan lide at gå på biblioteket, fordi de har mange bøger man kan kigge i og læse i. I interview med Anne Hemmingsen fra Nordre Skole fortæller hun, at hun er sikker på at det cirkulerende "SFO-bibliotek" kommer til at bidrage til at finde børnenes læselyst, fordi "SFO-biblioteket" bidrager med ny litteratur, "som kan holde nysgerrigheden ved lige" (jf. bilag 4). Hemmingsen nævner at den litteratur der er tilgængeligt i SFO'en lige nu, er slidt og brugt, og at man godt kan se, at børnene har mistet interessen for det. Ny litteratur vil derfor være en hjælp til at skabe læselyst for børnene.

Interviewene giver et indblik i, hvordan børns læselyst hos børn i 1. klasse kan være. Her fremstilles nogle forskelle og ligheder. Fælles er, at de begge fortæller, at de læser 20 minutter hjemme hver dag, fordi skolen siger de skal. Læsning hjemme associeres altså med pligt. Men de begge holder af at gå på biblioteket, både fordi det er sjovt og hyggeligt, men også fordi der er mange bøger, som de kan kigge i. Biblioteket står altså som et centralt sted for børnene, hvor de kan komme og læse. Derfor er ideen med et cirkulerende "SFO-bibliotek" en god idé, fordi børnene da vil møde nye titler og ny litteratur ofte, og det kan læses i et sted, der er beregnet til lystlæsning: Læsespottet. Børnene siger begge, at det sted de læser bedst, er i sengen eller i sofaen, fordi det er hyggeligt. For at børneperspektivet skal mødes i udarbejdelsen af Læsespottet, skal stedet derfor være hyggeligt, så børnene læser bedst. Ovenstående interview giver selvfølgelig kun et indblik i børnenes læsevaner, da det er få informanter, og må nødvendigvis tages med visse forbehold.

5.3 Hvad med børneperspektivet?

I udarbejdelsen af de fysiske Læsespots har samskabelse været et af hovedelementerne. Børneperspektivet har derfor været vigtigt og har skulle bidrage til at medskabe projektet og produkterne. Børneperspektivet skal inddrages i projekts tre produkter: læseaktiviteterne, som skal bidrage til inspirationskataloget, ”SFO-biblioteket”, som skal cirkulere blandt SFO’erne, og det fysiske Læsespot, som skal være et sted, hvor børnene læser og har læseaktiviteter i SFO’erne. Ifølge projektleder Lene Mirland, har børneperspektivet ikke været lige let for alle deltagere at inddrage, fordi der har været en del forvirring om, hvad det konkret betyder. På det første møde i projektet forsøgte der at give pædagogerne redskaber til at iværksætte samskabende processer med børnene, og disse redskaber skulle også bruges til at udvikle læseaktiviteterne for børnene: ”men jeg skal være ærlig og sige, at det langt fra var alle steder, hvor redskaberne blev brugt. Ganske enkelt fordi ”inddragelse af børneperspektivet” blev fortolket forskelligt” (jf. bilag 6), skriver Mirland i en mail, da jeg spørger hende ind til inddragelsen af børneperspektivet. Heri fortæller hun også, at det kan være svært for de voksne pædagoger at forstå, hvordan man skaber *med* børn og ikke *for* børn, fordi pædagogerne er vant til at bestemme hvad der skal ske: ”det er heller ikke nemt og kræver øvelse, for den voksne har jo også et særligt ansvar for børnene” (jf. bilag 6). At gennemskue, hvordan man samskaber med børn har derfor været udfordrende, og det er først i projektets anden fase, at der blev givet flere værktøjer til netop dette: ”Det var først, da vi nåede til fase 2 og der blev givet flere konkrete redskaber, at der blev skabt en fælles forståelse af, hvad det vil sige at skabe MED børn – dvs. give dem mulighed for at komme med og udføre idéer, give dem medansvar for at skabe noget” (jf. bilag 6). Derfor har det måske særligt for nogen været svært at inddrage børnene, hvilket vi kan konkludere ud fra interviewet med pædagoger fra projektet, fordi der ikke har været værktøjer til dette, eller de forskellige pædagoger har haft forskellige fortolkninger om det at inddrage børneperspektivet. Mirland fortæller også, at det ikke har været et krav, at de læsespotsansvarlige skulle kende noget til samskabelse med børn ved projektets start.

Forvirringen omkring inddragelse af børneperspektivet kombineret med fokus et andet sted (på grund af corona-restriktioner og så videre), kan være årsagen til, at nogle af SFO’erne ikke har inddraget børnene i samskabelsesprocessen endnu. Dog vil de etablerede værktøjer samt inspiration til læseaktiviteter gøre det muligt for pædagogerne i samskabelse

med børnene, at etablere det fysiske Læsespot, som både skal være lavet i samskabelse med børnene, og som skal bruges af børnene.

Følgende afsnit vil omhandle det cirkulerende ”SFO-bibliotek”, som skal bringe ny og spændende litteratur ud til SFO’erne, så børnene kan blive inspireret til at fortsætte deres fritidslæsning. Følgende afsnit er med udgangspunkt i en mailkorrespondance med materialeansvarlig for Viborg Bibliotekernes projekt Læsespots (jf. bilag 7). Det vil give et indblik i, hvilke tanker der er bag materialevalget til projektet.

5.4 ”SFO-biblioteket”

Med Viborg Bibliotekernes projekt Læsespots bliver der sendt materialer ud til SFO’erne, som skal fungere som et cirkulerende ”SFO-bibliotek”. Materialer, som er udvalgt af Viborg Bibliotekerne, skal cirkulere mellem de 27 SFO’er i kommunen, så børnene møder ny litteratur ofte, og ikke blot har de samme bøger at læse og kigge i. Børnene er vant til den litteratur de møder på skolebiblioteket, og ”SFO-biblioteket” sørger dermed for, at børnene bliver præsenteret for ny og spændende litteratur i SFO’erne. I modsætning til et skolebibliotek, skal bøgerne i ”SFO-biblioteket” udelukkende være til fritidslæsning og lystlæsning. Anne Rasmussen fra Viborg Bibliotekerne er en af de materialeansvarlige til ”SFO-biblioteket”. Anne Rasmussen fortalte i en mailkorrespondance fra den 25. marts 2021, hvilke overvejelser de har haft i materialeudvælgelsen. Som tidligere nævnt, er projektets slutdato rykket til efteråret 2021, og det samme er de to sidste faser i projektet. Derfor sad klyngetovholderne og de materialeansvarlige på biblioteket og udvalgte titler og materiale, da jeg spurgte Anne Rasmussen ind til ”SFO-biblioteket”. Pædagogerne i SFO’erne er blevet opfordret til at komme med forslag til materiale, ud fra, hvad børnene ønsker. Hvilke specifikke titler, der sendes i cirkulation mellem SFO’erne, vides derfor ikke endnu. Depotterne forventes at ligge klar til at sende i cirkulation blandt SFO’erne umiddelbart efter skolernes sommerferie 2021 (jf. bilag 7).

Rammerne for ”SFO-biblioteket” er fastsat, og man vil inddеле de 27 SFO’er i tre områder, med ni SFO’er i hver. I hvert af de tre områder skal ni forskellige depoter med materialer cirkulerende mellem ni SFO’er. Hver af de ni depoter skal have 50 forskellige titler i hver. Depotterne skal flytte SFO tre gange årligt, så børnene på den måde møder 50 nye titler tre gange om året (jf. bilag 7). Hvert depot skal have ca. 10 billedbøger, med eksempelvis kig & find- og ordløse bøger, 10 fagbøger, 10 letlæsningsbøger, 10 højt læsningsbøger og 10

tegneserier/graphic novels. Altså, 50 forskellige bøger. Depotet skal indeholde både nye og klassiske bøger, og der skal være bøger som børnene kan gå til og fra, og få noget ud af på kort tid (jf. bilag 7). På den måde er der forskellige slags bøger til børnene, der jo, som bekendt, har forskellige interesser. Materialevalget viser, at projektet forsøger at omfavne alle slags læsere – både de, der ikke kan læse og børn med forskellige interesser. Det er et forsøg på netop at skabe læseglæde og læseoplevelser, selv for de, der ikke kan læse endnu.

Ovenstående interviews og forklaring af processen i SFO'erne, problemerne med samskabelse og tanker bag materialevalget, viser, at selvom rammerne for projekt Læsespots er nøje udført, så opstår der visse problemer, som kan forhindre projektet i at blive udfoldet, som det er tænkt. Med udsættelsen af slutdatoen for projektet, bliver der tid til at udfolde projektet alligevel. Børnenes forskelligheder bliver mødt i de forskellige slags genrer, der vil blive tilbudt i det cirkulerende "SFO-bibliotek", som skal sendes ud til SFO'ernes Læsespots. Læsespotsne skal skabes sammen med børnene og eksempelvis interview med pædagog Anne Hemmingsen fra Nordre Skoles SFO samt børnene fra samme SFO viser, at børnenes præferencer for at læse bliver mødt. Samskabelsen er vigtigt for, at børnene kommer til at føle et ansvar for Læsespottet, og derfor vil benytte og passe på det.

Efterfølgende afsnit vil være de refleksioner, som man kan se står bag projekt Læsespots, ud fra henholdsvis projektet projekthåndbog, inspirationskatalog samt interviews. Jeg vil her sætte projekt Læsespots ind i den bibliotekshistoriske kontekst, for at undersøge, om bibliotekshistoriens performative fase med et oplevelsesparadigme, er at genkende i et projekt som Viborg Bibliotekernes projekt Læsespots, samt, hvordan man eventuelt kan se dette.

6 Bibliotekshistorien i projekt Læsespots

Viborg Bibliotekernes projekthåndbog til projekt Læsespots samt inspirationskatalog og ovenstående interviews med henholdsvis pædagoger, projektleder og materialeansvarlig, indikerer tydeligt, at vi befinder os i en tid i bibliotekshistorien, hvor fokus først og fremmest er bruger- og oplevelsesorienteret. Projekt Læsespots skriver sig ind i den del af bibliotekshistorien som Rasmus Grøn kalder for den performative fase, hvor der er fokus på formidlingen som en oplevelse, der i høj grad involverer brugerinddragelse (Grøn 2010, 232). Med fokus på samskabelse med børn inddrager Viborg Bibliotekerne deres brugere og skaber læseoplevelser ikke bare *for* dem, men *med* dem. Konkret i projekt Læsespots bringer de folkebiblioteket ud til SFO'erne, for at bringe læselyst til børn. Ud fra undersøgelserne *Børns Læsevaner 2017* og *Folkebibliotekets betydning for borgerne i Danmark* samt interviews med børn, kan man se, at biblioteket betyder meget for brugerne – det er et fristed, hvor kulturer mødes og oplevelser haves. For børnene, der bruger biblioteket er det også et sted, hvor man kan møde ny litteratur, og det er vigtigt for forældre, at børn har adgang til folkebiblioteket (Seismonaut 2021, 10). Biblioteket står som facilitator af læseoplevelser og læsekultur, og det er derfor de, sammen med pædagoger, der skal skabe læselyst for børn i Viborg Bibliotekernes projekt Læsespots. Og det er ikke bare Viborg Bibliotekerne, der har fokus på samskabelse; som der står i projekthåndbogen til projekt Læsespots er udviklingsprojektet støttet af Slots- og Kulturstyrelsen og er en national indsats. Over hele landet er oplevelsesparadigmet og brugerinddragelse altså på dagsordenen, og man kan konkret se den bevægelse, som bliver beskrevet i bibliotekshistorien. Altså en bevægelse, hvor der er fokus på brugeren som en medskabende samarbejdspartner, der skal bidrage til bibliotekets udvikling. Men også et fokus på oplevelsen, som skal iscenesættes af biblioteket både på biblioteket men som også skal række ud over bibliotekets rum. Det er, som jeg vil komme nærmere ind på senere, også en fase, hvor der stadig er fokus på brugerstyring og selvbetjening, fordi brugeren er medskaber af biblioteket, men også et fokus på brugerens oplevelse og samværet (Lund 2018, 55).

I bibliotekshistoriens første fase var fokus på biblioteksmaterialerne. Dette står i modsætning til i dag, hvor fokus er på brugeren, brugerens oplevelse og brugerens behov. I bibliotekshistoriens første fase, den fase som Rasmus Grøn kalder for den konfirmative fase, mente man, at det var gennem oplysning og uddannelse, at individet fik mulighed for at tage hånd om sit eget liv og ændre sin livssituation. I denne nye fase, den som Rasmus Grøn kalder den performative fase med et oplevelsesparadigme, gives der udtryk for den opfattelse, at det

er gennem oplevelse og indlevelse, at individet bliver dannet, og på den måde har mulighed for at ændre sin livssituation til det bedre. Det kan man konkret se i projekt Læsespots, hvor det er gennem positive læseoplevelser, at barnet bliver bedre til at læse og fordybe sig. Her stræber man efter, at det skal være muligt at tage denne læselyst med sig gennem hele livet, og på den måde ændre sin livssituation til det bedre. Alt dette starter med den gode læseoplevelse i de tidlige barndomsår ifølge projektet. I bibliotekets første fase var formålet med et folkebibliotek at udbrede kundskaber og almindelig oplysning, og bogen blev betragtet som redskabet til dette (Jochumsen 2017, 23), men nu bliver materialerne set på som en oplevelse og som blandt andet underholdning. Man tænkte også, at læsning og fordybelse var individuelle aktiviteter, hvilket står i kontrast til disse læseoplevelser for børn, som projektet præsenterer. Som man kan se i inspirationskataloget til projekt Læsespots, er de tilbudte læseaktiviteter nogle, der skal opleves sammen med andre. Det kan være højtlesning eller indlevelse i bogen, det kan være at bage sammen eller give hinanden massage. Alle disse læseoplevelser er nogle børnene har sammen. Når det er sagt, er det dog også vigtigt, at der er plads til selvstændig fordybelse i de fysiske Læsespots. Men fordybelse og læsning er ikke kun noget, der foregår i ensomhed, men i den grad også noget, der foregår sammen som en fælles oplevelse. Man kan tydeligt se, at man har bevæget sig væk fra det tidligere paradigme, hvor oplysning var det største fokus på folkebiblioteket.

I bibliotekshistoriens anden fase, den fase som Rasmus Grøn kalder den reformativ fase, etableres det, at alle borgere skal have ret og mulighed for fri adgang til biblioteket – dette er noget, der stadig gør sig gældende i dag. Vi kan konkret se det i projekt Læsespots. Som man kunne læse ud fra undersøgelsen *Folkebibliotekets betydning for borgerne i Danmark* fra 2021 er der en sammenhæng mellem forældres brug af biblioteket og børns brug af biblioteket. Undersøgelsen viser, at det kun er 32% af børn, hvis forældre ikke bruger biblioteket, der selv bruger biblioteket (Seismonaut 2021, 10). Det er altså mest børn, der har forældre der bruger biblioteket, som selv bruger biblioteket. Undersøgelsen viser, at blandt børnene af forældre, der bruger folkebiblioteket, har 81% af børnene brugt biblioteket inden for det seneste år (Seismonaut 2021, 10). Størstedelen af de børn, som ikke har forældre, der bruger biblioteket, er derfor ikke bekendt med biblioteket. Med projekt Læsespots kommer biblioteket ud til flere børn, end de ellers ville have gjort. Her kommer biblioteket og bibliotekets forskellige materialer ud til børnene i fritidsinstitutionen, og børnene – alle børnene i fritidsinstitutionen, bliver bekendt med biblioteket og det at læse i sin fritid.

Projektet er omfavnende og forsøger at skabe læseglæde hos så mange børn som muligt. Det kan vi også se ved materialevalget til det cirkulerende ”SFO-bibliotek”. Her er der tænkt over, at der skal være forskelligt litteratur, så alle børn kan finde noget de interesserer sig for. Det er også derfor ”SFO-bibliotekerne” skal værre cirkulerende, så børnene bliver mødt med ny litteratur og nye læseoplevelser ofte. I anden fase af bibliotekshistorien begynder kultur også at blive betragtet som et velfærdsgode, og dette er projektet også et godt eksempel på – der skal være lige adgang til læsning og læseoplevelser, også selvom ens forældre eksempelvis ikke er brugere af biblioteket.

Viborg Bibliotekernes projekt Læsespots er et eksempel på, hvordan man kan se folkebibliotekets fokus på brugerinddragelse og samskabelse (Jochumsen 2017, 34). Selvom digitaliseringen truer og børn bliver tilbudt anden underholdning fra alle sider i deres hverdag, holder folkebiblioteket altså fast i skønlitteraturen, men på en ny og kreativ måde, fordi de forsøger at fastholde eller etablere en læselyst hos børn. Men som man kan se ud fra inspirationskataloget, er det ikke kun skønlitteratur de bruger til at skabe en læselyst hos børn. Det er også andre former for tekst – opskrifter, lærebøger om massage, fagbøger og så videre. Det indskrives sig i bibliotekshistorien fra årtusindeskiftet, hvor der kom et fokus på netop interaktive og nye måder at bidrage til det litterære liv på, med eksempelvis læsekredse eller samarbejder med skoler (Lund 2018, 55). Ved årtusindeskiftet stilles der også krav til kulturhuse og derfor folkebiblioteker om, at der skal iscenesættes oplevelser for brugeren, som også skal række ud over bibliotekets fysiske rum (Jochumsen 2017, 41). Det findes der flere eksempler på at netop Viborg Bibliotekerne gør, men man kan især se det ved et projekt som projekt Læsespots. Her bringes oplevelserne fra folkebiblioteket ud i fritidsinstitutionen, og det er også nogle (læse)oplevelser, som børnene gerne skal kunne tage med sig hjem. Denne fase i bibliotekshistorien, som Rasmus Grøn kalder for den performative fase med et oplevelsesparadigme (Grøn 2010, 232), kan man konkret se i projekt Læsespots, der har fokus på læseoplevelse og som samskaber med børn. Som Gitte Balling og Rasmus Grøn forklarer i deres artikel ”Formidling af læseoplevelse? En undersøgelse af læseoplevelsens karakter og mulige formidlingspotentiale” fra 2012, er det svært at tale om læseoplevelser, fordi læseoplevelsen bliver en personlig erfaring. Det forsøges der at gøres op med, med eksempelvis bibliotekers tilbud af book talks eller læsekredse (Balling & Grøn 2012, 11). Det forsøges der også at gøres op med i projekt Læsespots. Her får børnene, især med læseaktiviteter igangsat af pædagoger, en fælles læseoplevelse og nogle fælles læseerfaringer, og kan på den måde dele

oplevelsen med hinanden. Der indbydes også til individuel fordybelse, men det ene udelukker ikke det andet. I Læsespots skal der være plads til både individuelle og fælles læseoplevelser.

Som jeg nævnte tidligere, er der blevet udarbejdet en firrumsmodel for folkebiblioteket, med pejlemærker for fremtiden og ambitionen om, at folkebiblioteket skal være alle fire rum. De fire rum der opstilles i modellen er 1) inspirationsrum, 2) læringsrum, 3) møderum og 4) performativt rum (Jochumsen 2017, 42). Projekt Læsespots forsøger at rykke en del af biblioteket som institution ud til SFO'en, som er en fritidsinstitution. Her oprettes et rum eller et "Læsespot" i SFO'en, som børnene kan bruge til at få læseoplevelser i, med det cirkulerende "SFO-bibliotek". Læsespottet bevæger sig mellem bibliotekets fire rum. Læsespottet er et inspirationsrum, fordi det skal inspirere til læsning og fordybelse med inspirerende indretning og eksempelvis inspirationskataloget. Læsespottet bevæger sig mellem de fire rum, og indbyder til fordybelse og læseoplevelser alene og med andre. Læsespottet er også et læringsrum, fordi det indbyder til læring mens man er der, men også til livslang læring i form af forhåbentlig livslang læselyst. Denne kan etableres i den tidlige barndom ved et sted som Læsespottet i SFO'en, hvor børnene bliver opfordret til at læse i deres fritid. Læsespottet bliver også et møderum, fordi de børn, der gerne vil være der, mødes frivilligt i Læsespottet, hvor de kan møde hinanden og dele læseoplevelser. Det bliver også et møde med ukendt litteratur og læseoplevelser. Læsespottet er også et performativt rum, fordi børnene bliver inddraget og er en aktiv medskabere gennem projektet. Børnene involveres aktivt i processen, og skal både lave Læsespottet og bruge det. Som sagt bevæger Læsespottet sig mellem bibliotekets fire rum, og på den måde kan man se, at biblioteket som litterær institution, men også som mødested, inspirationsrum, læringsrum og performativt rum, potentielt kan blive flyttet ud til andre former for institutioner.

Læsning skal være en oplevelse for at bringe læselyst og læseglæde til børn. I den førnævnte projekthåndbog slår Viborg Bibliotekerne også fast, at de tror på læseglæde og læselyst gennem oplevelser; "[Læsespottet] skal skabe læselyst gennem oplevelse af den gode historie" (Mirland 2020A, 7). Der er fokus på oplevelsen som en måde at fremme læselyst hos børn. Samskabelse, som står centralt i projektet, går i spænd med et sådant oplevelsesparadigme, som Grøn kalder det, fordi biblioteksinstitutionen arbejder med børnene for at opnå det fælles mål de har – at skabe læselyst for og med børn.

Med Viborg Bibliotekernes projekt Læsespots og med netop denne kulturpolitiske satsning er det tydeligt at se, at man ser litteratur som noget skabende og

nødvendigt for, at børn får sig en god og lovende fremtid. Litteratur er i denne sammenhæng noget skabende, fordi det skaber læseoplevelser og læseglæde for børn, som bliver nødvendigt for at skabe gode læsere i fremtiden. Læselyst og fritidslæsning skaber gode læsere og dette giver børnene bedre forudsætninger for deres fremtid. Projektet og den politiske satsning vil introducere børn til en god læsekultur, hvor fritidslæsning er en del af børnenes hverdag. At etablere gode læsevaner for børn i en tidlig alder mener man er vigtigt, fordi man håber og tror på, at disse læsevaner kan vare ved resten af livet. Som Pernille Rosenkrantz-Theil siger i det førnævnte interview fra Børne- og Undervisningsministeriet i 2019, så forlader én ud af seks børn skolen uden at kunne læse ordentlig, og derfor ikke er rustet godt nok til fremtiden. Rosenkrantz-Theil og ministeriet mener, at det er vigtigt at fremme børns læselyst for at give børnene bedre forudsætninger for fremtiden (Børne- og Undervisningsministeriet 2019).

Man ser en vigtighed i at lære børn at blive gode læsere. I et interview i *Information* i 2006 med Torben Weinreich, som er forfatter til værket *Historien om Børnelitteratur* (2006), fortæller Weinreich om sit nye værk og om synet på børnelitteratur. Han nævner, at børnelitteratur er med til at forme børns bevidsthed og udvikle og disciplinere børn (Information 2006). Børnelitteratur er altså vigtigt, både fordi det giver gode læsere men også fordi, det er med til at forme og danne børnene. I værket *Historien om Børnelitteratur* nævner og gennemgår Weinreich de forskellige perioder, der har været indenfor børnelitteratur i løbet af de seneste 400 år. Gennemgående er det, at børnelitteratur altid har haft en opdragende og dannende effekt. Hvor det før i tiden (den første periode frem til 1780, ifølge Weinreich) var at opdrage læseren til at være en god kristen og nyttig borger, så er det nu en anden måde at opdrage på. Fortællingerne er ofte med en mere eller mindre skjult morale, men i denne sammenhæng kan børnelitteratur også bruges til at opdrage gode læsere (Weinreich 2006). Jeg vil i dette speciale ikke gå ind og analysere på den valgte børnelitteratur til projekt Læsespots, men jeg synes alligevel synet på børnelitteratur fortjener at blive nævnt i dette litterære speciale, med fokus på, hvordan man kan skabe og fastholde børns læselyst. Projektet viser netop, at man synes at børnelitteratur er enormt vigtigt for at skabe og fastholde børns læselyst, fordi man mener, at dette vil gavne børn i fremtiden. I inspirationskataloget til projekt Læsespots kan man også se, at børnelitteratur i dette tilfælde, er litteratur, der kan bruges af børn og altså ikke nødvendigvis er skrevet til børn. Eksempelvis kan børnene finde en opskrift eller en massageguide, som ikke nødvendigvis er skrevet til børn. Børnene kan stadig bruge litteraturen og det viser netop at projekt Læsespots arbejder med en meget bred og inkluderende tilgang til,

hvad børnelitteratur er. Børnelitteratur er litteratur der kan bruges af børn, og som børn læser sammen med andre børn og voksne

Det nye biblioteksparadigme med brugerinddragelse og oplevelse som centrum kan man tydeligt se i Viborg Bibliotekernes projekt Læsespots. Projektet har fokus på samskabelse med børn og at bringe læseoplevelser ud over folkebibliotekets fysiske rum, men bringer biblioteket som litterær institution ud i SFO'erne til det fysiske Læsespot med "SFO-biblioteket". Litteraturen bliver set på som noget, der kan give børnene nogle gode oplevelser og en lyst, som kan stilles gennem fritidslæsning. Gennem gode læseoplevelser vil børnene blive bedre læsere, få gode oplevelser og på den måde få gode forudsætninger for fremtiden. Følgende afsnit vil være en perspektivering til andre arrangementer og tiltag på Viborg Bibliotekerne, som viser hvad for et slags folkebibliotek Viborg Bibliotekerne er i dag. Arrangementerne er eksempler på de former for oplevelser som et moderne folkebibliotek kan bidrage med.

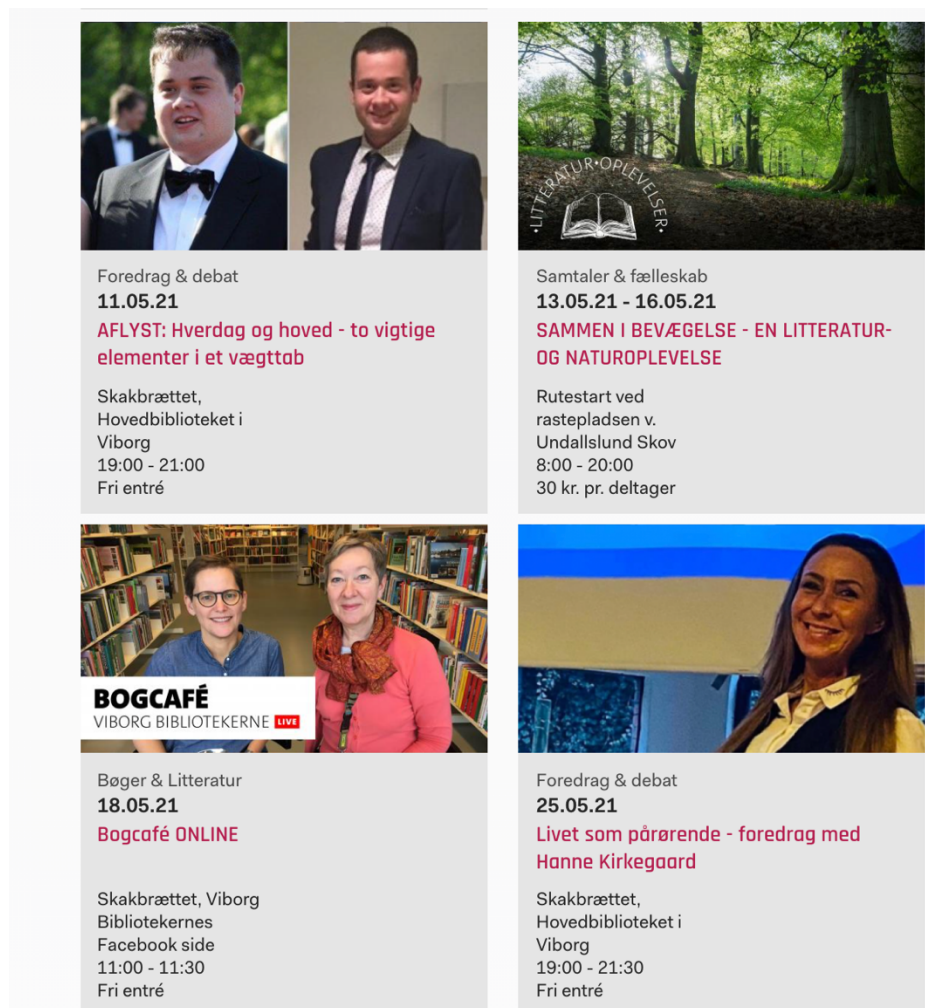
7 Perspektivering

På Viborg Bibliotekerne er der også andre tiltag end projekt Læsespots, der indskrives i det biblioteksparadigme som Rasmus Grøn kalder for oplevelsesparadigmet. Bogcafeer, selvbetjening, 3D printer og skattejagter, er blot nogle af de arrangementer, som Viborg Bibliotekerne byder på. I følgende afsnit vil jeg komme nærmere ind på nogle af de arrangementer, som sker via Viborg Bibliotekerne, og hvordan disse indskrives i bibliotekshistorien. Viborg Bibliotekerne bevæger sig som folkebibliotek mellem bibliotekets fire rum, som jeg tidligere nævnte. De gør sig til genstand for at være et møderum, et oplevelsesrum, et performancerum og et læringsrum. Hvordan, vil jeg forsøge at vise med følgende afsnit.

Grøn og Balling taler som tidligere nævnt om book talks som en måde, hvorpå biblioteksformidleren formidler sine egne erfaringer og anbefalinger omkring litteratur til biblioteksbrugerne. Disse finder også sted på Viborg Bibliotekerne, hvor læseoplevelsen finder en måde at blive italesat på. Book talks er med til at fremhæve det nye biblioteksparadigme, som folkebiblioteket bevæger sig indenfor. Det samme gør sig gældende for bogklubber som eksempelvis Viborg Bibliotekernes Lyrikklub, hvor en gruppe mennesker læser en digtsamling hjemmefra og diskuterer den på Viborg Bibliotek, hvor den samtidigt diskuteres sammen med

de andre i gruppen og en eller to biblioteksformidlere. Dette er også en måde, hvorpå læseoplevelsen kan italesættes og diskuteres, og som viser det fokus, der er på brugerens oplevelse. En anden måde, hvorpå læseoplevelsen italesættes på, er ved bogcafeen Guidede Fælleslæsning, hvor det er læserens umiddelbare læseoplevelse, der snakkes om og diskuteres. Guidede Fælleslæsning er en gruppe af psykisk sårbare der mødes sammen med en biblioteksformidler, hvor et digt og en novelle læses højt og der undervejs tales om, hvad gruppens deltagere umiddelbart tænker om teksten. Dette viser desuden et nyt syn på litteraturen - nemlig som værende helende, og hvis ikke litteraturen er helende, så er selve læseoplevelsen det; det, at de psykisk sårbare mødes og kommer ud, og ikke bliver bedt om at fokusere på andet end selve læseoplevelsen. Sådant en form for bogcafé gør også plads til de, der ikke er litterater eller bekendt med forskellige måder at læse på. Her taler man om sin umiddelbare oplevelse, hvordan teksten føles og hvad man synes om den. Men der er også plads i andre bogklubber, til de, der ved noget om litteratur, fortolkningsmåder og analysepunkter. Det er nye måder at tænke skønlitteratur ind i folkebiblioteket. Borgerne skal ikke kun kunne komme og låne bøger med hjem, men kan også få selve læseoplevelsen og mulighed for at italesætte denne på biblioteket.

I disse tider med corona-nedlukninger og restriktioner, sætter Viborg Bibliotekerne stadig en ære i at interagere med borgerne. Digitaliseringen har ført med sig, at folkebibliotekerne må inkorporere sociale medier og andre former for digitale tiltag med i planlægningen af et moderne folkebibliotek. Viborg Bibliotekerne afholder blandt andet online Bogcafeer og højtlesninger, i det de eksempelvis kalder "Højtlesning til kaffen". Her livestreames biblioteksformidlere, der anbefaler bøger eller læser højt. Viborg Bibliotekerne gør sig synlige på det "hybride bibliotek" som er internetudbygningen til det fysiske bibliotek, som opstår med den sidste biblioteksfasen. Man forsøger hele tiden at gøre sig synlig for brugerne af biblioteket, og derfor er tiltag som disse nødvendige, i en tid, hvor man ikke må forsamles eller komme på biblioteket. En anden måde at inddrage skønlitteraturen på en ny måde, er med Litteraturoplevelser, hvor man kan gå en litterær vandring i Undallslund Plantage. Her kan man købe en billet på Viborg Bibliotekernes hjemmeside, som giver adgang til et vandrekit, som man kan hente på Hovedbiblioteket i Viborg. "En smuk gåtur i skoven og en spændende snak om gode bøger gav os en idé, og nu vil vi gerne invitere dig med" (viborgbib.dk, sammen i bevægelse).

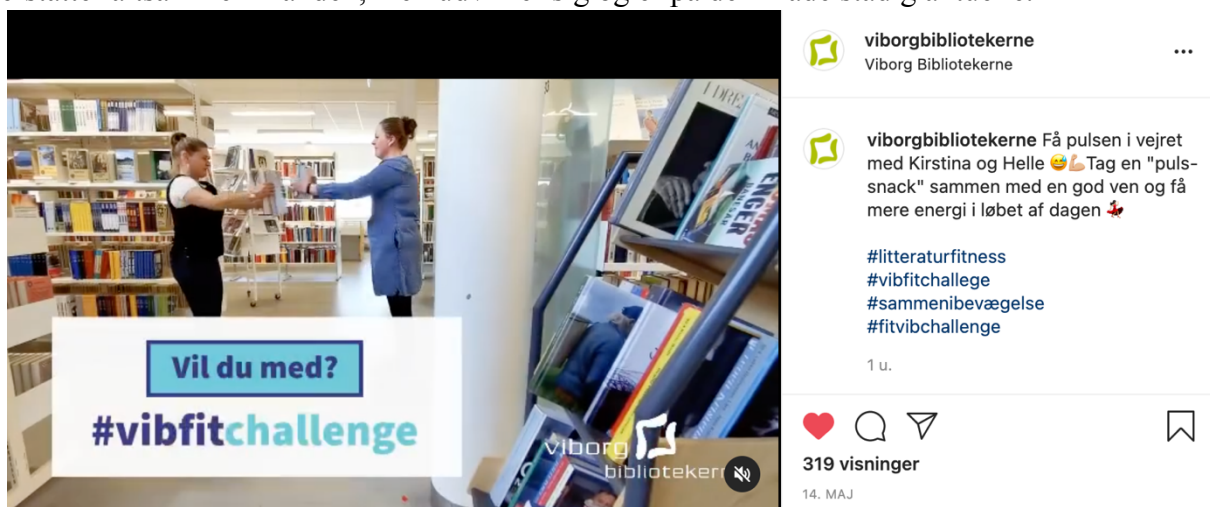

Figur 6 "Arrangementer" på Viborg Bibliotekernes hjemmeside viborgbib.dk/arrangementer

Den litterære vandring er ca. fem kilometer og ud fra en liste med skønlitterære titler, får man en gåtur og et indblik i den danske litteraturhistorie. Her omtales alt fra H.C. Andersen til Stine Pilgaard. Der er altså flere forskellige måder, hvorpå folkebiblioteket stadig forsøger at inddrage skønlitteraturen på en ny måde. Disse tiltag opfordrer til læseoplevelser, naturoplevelser og andre former for kulturelle oplevelser.

Viborg Bibliotekerne gør sig synlige på både Facebook og Instagram, ligesom mange andre biblioteker forsøger at gøre det, for at interagere med deres brugere. Som tidligere nævnt i specialet samarbejder folkebiblioteket med forskellige udefrakommende institutioner – i projekt Læsespots samarbejder Viborg Bibliotekerne med SFO'er i kommunen, og i uge 18 til 23 i 2021 samarbejder Viborg Bibliotekerne med DR, hvor de sætter "fokus på motion, sundhed og bevægelse i en stor, national kampagne "Alt tæller – Sammen i Bevægelse"

(Olesen 2021). Samarbejdet mellem folkebiblioteket og public service kanalen DR giver god mening, fordi de begge er offentligt ejet. Med projektet "Alt tæller – Sammen i bevægelse" viser forskellige medarbejdere på biblioteket, hvordan de bevæger sig, når de er på arbejde. Man kan også deltage i konkurrencer på Instagram og Facebook, hvor man kan gætte på, hvilken medarbejder på biblioteket, som bevæger sig mest. Derudover opfordrer de til, at man selv deltager i projektet: "Tør du fx dyste mod din familie i tre træningsøvelser? Så hop med på Viborg Bibliotekernes sjove fitnessdyst på Facebook og Instagram under #vibfitchallenge" (Olesen 2021). Herudover inviterer de også brugerne til at bevæge sig med at referere til deres litterære vandring i Undallslund Plantage. På den måde interagerer biblioteket med brugerne, og de reklamerer samtidig for biblioteket og de tilbud, som biblioteket tilbyder. I bibliotekshistoriens første fase var fokus på at oplyse og danne borgeren. Det er ikke folkebibliotekets hovedfokus længere, men med et projekt som '#vibfitchallenge' og den nationale kampagne 'Alt tæller – Sammen i Bevægelse' med public service kanalen DR, kan man alligevel se en form for oplysning. Her er det Viborg Bibliotekernes mål at oplyse brugerne om muligheder for at bevæge sig, eksempelvis mens man arbejder. Bibliotekshistoriens faser erstatter altså ikke hinanden, men udvikler sig og er på den måde stadig aktuelle.

Figur 7 #vibfitchallenge på Viborg Bibliotekernes Instagramprofil fra d. 14/5 2021

Hvert år afholder Viborg Bibliotekerne desuden Naturskattejagter, hvor man kan købe et skattekort til ruter med forskellige temaer, længder og så videre. Her kan man tage på skattejagt i skolernes efterårsferie i skovene omkring Viborg. Dette er også en måde, hvorpå oplevelsen bliver central, og hvor folkebiblioteket flytter ud i naturen og ud til borgerne. Her samarbejder Viborg Bibliotekerne med forskellige institutioner, for at skabe naturoplevelserne. Viborg Bibliotekerne samarbejder også med folkeskolen om at undervise i eksempelvis digital

dannelse. Viborg Bibliotekerne er derfor både et oplevelsesrum, men også et læringsrum, fordi meningen er, at man med både undervisning, men også med eksempelvis bogklubber og litterære vandringer skal lære noget, mens man oplever. Det samme gør sig gældende for Viborg Bibliotekernes TestLab. TestLab er et fysisk sted på Viborg Hovedbibliotek, hvor brugerne kan komme og prøve kræfter med en 3D-printer eller en lasercutter, for bare at nævne nogle få ting. Her kan man i særdeleshed tale om at samskabe, fordi TestLab'et kun eksisterer i kraft af, at bibliotekets brugere benytter sig af tilbuddet og skaber noget, mens de lærer hvordan man eksempelvis styrer en robot. Selv kalder Viborg Bibliotekerne deres TestLab for et møderum, hvor der skabes og idéudvikles. Viborg Bibliotekerne bevæger sig altså mellem bibliotekets fire rum, med de forskellige former for tiltag, der findes på biblioteket.

Det Åbne Bibliotek understreger det brugerorienterede aspekt af det nye biblioteksparadigme og det forrige biblioteksparadigme med serviceparadigmet. Her kan brugeren lukke sig selv ind på biblioteket ved hjælp af sit lånerkort/sundhedskort mellem klokken 7 og 22 hver dag på alle Viborg Bibliotekerne. Brugeren kan låne og aflevere bøger, uden at skulle i kontakt med biblioteksformidlere. På Viborg Bibliotekernes hjemmeside står der om Det Åbne Bibliotek: "Brug biblioteket – det er dit og mit" (viborgbib.dk, det åbne bibliotek) og opfordrer her til, at man passer på biblioteket og materialerne for sin egen og andre skyld. Det er et fælleseje, og tydeliggør ideen om et *folkebibliotek* der er for alle, men også tanken om samskabelse – brugeren er med til at udgøre biblioteket, hvorfor brugeren får ejerskab over det, og dermed passer bedre på biblioteket.

Den nye fase i bibliotekshistorien med et oplevelsesparadigme ser vi tydeligt med Viborg Bibliotekernes forskellige tiltag og arrangementer, der i sær har brugeren og oplevelsen i fokus. Viborg Bibliotekerne forsøger at inddrage brugerne med eksempelvis at interagere med dem på de sociale medier med diverse hashtags, konkurrencer med mere, eller med forskellige typer bogcafeer. Brugerne bliver ofte mødt med Viborg Bibliotekernes forskellige tilbud, hvis de følger dem på henholdsvis Facebook og Instagram, så biblioteket ikke kun er en bygning i byens centrum, men også noget brugeren bliver bekendt med hjemmefra, eller ude i en anden institution (f.eks. i en SFO eller på skolen). Som beskrevet tidligere, skal en biblioteksformidler ikke kun stå for at udlåne og anbefale bøger, men skal også kunne afholde arrangementer, være tilstede på de sociale medier, undervise og sørge for, at folkebiblioteket står for oplevelser for brugerne. Dette understøttes af de forskellige former for biblioteksformidlere, der findes på

Viborg Bibliotekerne. Der findes digitale formidlere, forskellige typer konsulenter (projekt-, børnekultur- og kulturkonsulent), kulturformidlere, børnekulturformidlere, bibliotekarere og lærere, for blot at nævne nogle. Folkebiblioteket har mange forskellige slags opgaver og udlån er blot en af de mange facetter, som findes på et moderne folkebibliotek som Viborg Bibliotekerne.

8 Konklusion

Så hvorfor igangsætter man et projekt som Viborg Bibliotekernes projekt Læsespots – hvorfor er det vigtigt? Som undersøgelser fra *Børn Læselyst 2017: Overblik og indblik* viser, er børns læselyst dalende. Børn læser simpelthen ikke særlig meget i fritiden, fordi der er mange andre underholdningstilbud til børnene på eksempelvis de sociale medier, og fordi børnene opfatter læsning som en pligt og ikke som en lyst. Undersøgelser fra *Folkebibliotekets betydning for borgerne i Danmark* fra 2021 viser, at folkebiblioteket er vigtigt for borgerne og at biblioteket tilbyder meget, men, at børn, hvis forældre ikke bruger biblioteket, heller ikke selv bruger biblioteket. At gøre børn til gode læsere, gør man blandt andet ved at skabe gode læseoplevelser for dem, så de får lyst til at læse. Fritidslæsning og læselyst skaber nemlig gode læsere. Ydermere bliver børnene kulturelt stimuleret og øver sig ofte i at læse. At være en god læser giver gode forudsætninger for fremtiden. Derfor er det vigtigt med et projekt som Viborg Bibliotekernes projekt Læsespots, der fokuserer på at skabe læselyst og læseoplevelser for børn. Men hvorfor er det biblioteket, der skal skabe læselyst for børnene? Folkebiblioteket samarbejder med SFO'erne for at skabe læselyst for børnene, fordi folkebiblioteket kan give SFO'erne værktøjer til at samskabe med børnene om projektet. Desuden bringer folkebiblioteket materialer i et "SFO-bibliotek", så børnene i SFO'erne kan møde en masse ny litteratur ofte, og på den måde inspireres til at læse i fritiden. Som undersøgelser viser, så er biblioteket vigtigt for borgerne i Danmark, og med et projekt som Viborg Bibliotekernes projekt Læsespots, bringer man folkebiblioteket som institution ud i SFO'en.

At samskabe med børn i dette projekt er også en måde, hvorpå projektet indskrives sig i det nye biblioteksparadigme, hvor performance og oplevelse er i centrum. I projektet er der fokus på, at børnene bliver inddraget i etableringen af de fysiske Læsespots og inddragelsen af de læseaktiviteter, som er blevet tilbudt og 'udvundet' i samskabelse med børnene. Læseoplevelsen er i centrum i projektet, fordi netop gode læseoplevelser skal give børnene lyst til at læse mere. Gennem gode læseaktiviteter mærker børnene litteraturen i kroppen, hvorfor de bliver inddraget i en god læsekultur. Oprettelsen af et fysisk Læsespot i samskabelse med børnene, skal give børnene ejerskab og motivation til at læse. Projekt Læsespots arbejder også med at flytte folkebiblioteket som litterær institution ud i SFO'en, som er en fritidsinstitution for børn. Det kan man konkret se lykkes, fordi bibliotekets fire rum bliver flyttet ud i SFO'en. SFO'en bliver et møderum, et performancerum, et læringsrum og et inspirationsrum. På den måde lykkedes det at flytte institutionen ud til en anden institution. Projektet er heller ikke ene

om at etablere Viborg Bibliotekernes indskrivning i det nye biblioteksparadigme. Arrangementer som bogcafeer, book talks og litterære vandringer, inddrager brugeren og gør brugeren til medskaber af det moderne folkebibliotek. Brugeren er paradoksalt nok nødsaget til at deltage i folkebibliotekets arrangementer, for, at folkebiblioteket kan bestå som institution. Ligeledes er folkebiblioteket nødsaget til at være aktuelle og indbyde til samskabelse for at 'lokke' brugeren til. Afholdes arrangementer ikke, er det ikke et moderne folkebibliotek, men nærmere et forældet tilbud til borgerne. Dette slås også fast med Det Åbne Bibliotek, hvor samskabelse om biblioteket også er i centrum. Her agerer brugeren selv bibliotekar. Denne form for brugerinddragelse og samskabelse på biblioteket er med til at brugeren føler ejerskab over, samt samhørighed med biblioteket, og derfor passer på denne form for institution, dens materialer og selve ideen om den. Dette medfører blandt andet, at biblioteket til stadighed bliver brugt og ikke mindst forbliver relevant. Andre tiltag som TestLab, undervisning og Naturskattejagter viser også, hvor inddragende biblioteket er, og at det ikke kun er litteratur, der er på programmet på folkebiblioteket. Det nuværende biblioteksparadigme fokuserer på oplevelsen. Her er der fokus på at bringe oplevelser til biblioteksbrugeren. Men det er vigtigt at etablere at biblioteksfaserne ikke erstatter hinanden, men supplerer hinanden og eventuelt blot skifter fokus. Folkebibliotekets opgave er stadig at oplyse borgeren og brugerinddragelse er stadig centralt sammen med oplevelsesparadigmet. Med projekt Læsespots er der fokus på børnenes læseoplevelser, og det er tanken, at gennem gode læseoplevelser vil børnene ganske givet blive gode læsere og blive en del af en god læsekultur resten af livet.

Viborg Bibliotekernes projekt Læsespots går ud på at skabe bedre vilkår for børnene – både i barndommen, men også i barnets fremtid. Det er ideen, at dette skal ske gennem en styrket og øget læselyst. Med samskabelse med børn i projekt Læsespots skal børnene deltage aktivt i projektet om læselyst. Den øgede læselyst, som børnene forhåbentligt vil få ud af projektet, vil senere have positive konsekvenser for barnet, der både bliver bedre til at læse og forhåbentlig får gode læseoplevelser resten af livet. Dette vil derfor have positive konsekvenser for samfundet, fordi barnet vokser op med gode forudsætninger, for at blive en god og succesfuld borger. Derfor kan det med stor sandsynlighed, hvis projekt Læsespots lykkes og forventningerne til det og til børns læsning bliver mødt, vise sig, at pengene til projekt Læsespots er godt givet ud.

Litteraturliste

Balling, Gitte og Grøn, Rasmus. 2012. "Formidling af læseoplevelser? En undersøgelse af læseoplevelsens karakter og mulige formidlingspotentiale" i *Nordisk Tidsskrift for Informationsvidenskab og Kulturformidling*. Årg. 1, Nr. 3.

Børne- og Undervisningsministeriet. 20. december 2019. *Flere penge til at tænde børns læselyst*. uvm.dk. <https://www.uvm.dk/aktuelt/nyheder/uvm/2019/dec/191220-flere-penge-til-at-taende-boerns-laeselyst> (sidst besøgt 14-03-2021).

Chartier, Roger. [1992]. "Læserfællesskaber" fra [*L'Ordre des livres. Lecteurs, auteurs, bibliothèques en europe entre XIVe et XVIIIe siècle, Aix-en-Provence: Alinéa*, kap. I: "Communautés de lecteurs", s. 13-33]. Fra Bjerring-Hansen, Jens & Jelsbak, Torben. 2010. *Boghistorie*. Aarhus Universitetsforlag.

Danmarks Biblioteksforening. 2020. "Biblioteket spiller en vigtig rolle i at øge børns læselyst" i db.dk 21. juli 2020. <https://www.db.dk/biblioteket-oeger-boerns-laeselyst> (sidst besøgt 19-05-2021)

Dhyrbye, Lotte Hviid & Vestergaard, Lisbet. 2017. "Forord" i *Børns læsevaner 2017: Overblik og indblik*. s. 6. Tænketanken Fremtidens Biblioteker.

Dilling, Josefine og Tanggaard, Lene. 2019. *Co-Create – Samskabelse med børn i fokus*. Aalborg Universitet.

Grøn, Rasmus. 2010. *Oplevelsens rammer – former og rationaler i den aktuelle formidling af skønlitteratur for voksne på danske folkebiblioteker*. Danmarks Biblioteksskole, Aalborg Universitet.

Handesten, Lars. 2018. *Litteraturen Rundt. Aktører i det litterære felt*.

Hansen, Stine Reinholdt m.fl. 2017. *Børns læsevaner 2017: Overblik og indblik*. Tænketanken Fremtidens Biblioteker.

Hertel, Hans. 1972. "Litteratursociologi – og noget at bruge den til" i Robert Escarpit: *Bogen og læseren*. København: Hans Reitzel, s. 7-12

Himmelstrup, Kristian. 2013. "Kulturinstitutioner og institutionsanalyse" i *Kulturformidling. Grundbog i kulturens former og institutioner*. København: Hans Reitzel, s. 252-264

Information. 2006. "Det bedste, tak!" i *Information* 8. august 2006. Information.dk.
<https://www.information.dk/2007/07/bedste-tak> (sidst besøgt 07-05-2021)

Jochumsen, Henrik. 2017. "Biblioteket gennem 100 år – indhold, rammer og relationer" i Laskie, Cecilie *Biblioteksdidaktik*. s. 17-49. Hans Reitzels Forlag.

Jochumsen, Henrik. 2016. Figur 1. "Firrumsmodellen" fra "Biblioteksmodeller til tiden. Dorte Skot-Hansen og biblioteksforskningen" i *Nordisk Tidsskrift for Informationsvidenskab og Kulturformidling*, 5(2), 45-50. Københavns Universitet.

Laskie, Cecilie. 2017. "Indledning" i *Biblioteksdidaktik*. s. 11-16. Hans Reitzels Forlag.

Lund, Niels. D. 2018. "Vistnok uvurderlig! – folkebibliotekerne i det litterære liv i Danmark" i *Nordisk Tidsskrift for Informationsvidenskab og Kulturformidling*. Årg. 7, Nr. 3.

Mikkelsen, Morten. 2017. "Hver femte dansker læser aldrig bøger" i *Kristeligt Dagblad* 3. november 2017. <https://www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/hver-femte-dansker-laeser-aldrig-boeger> (sidst besøgt 19-05-2021)

Mirland, Lene Birgitte. 2020A. *Projekt Læsespots – vi skaber læselyst og læsefællesskaber for og med børn i 0.-3. klasse*. Viborg Kommune.

Mirland, Lene. 2020B. *Læsespots – inspiration til læseoplevelser i SFO*. Viborg Bibliotekerne, Kulturstyrelsen og Viborg Kommune.

Olesen, Kirstina Kjærsgaard. 2021. "Bevæg dig med dit bibliotek. #VIBFITCHALLENGE" i viborgbib.dk. <https://www.viborgbib.dk/nyheder/kort-nyt/bevaeg-dig-med-dit-bibliotek-vibfitchallenge> (sidst besøgt 18-05-2021)

Seismonaut. 2021. *Folkebibliotekets betydning for borgerne i Danmark*. Seismonaut og Roskilde Centralbibliotek.

Troelsen, Anders. 1985. "Introduktion til institutionsanalyse" i *Kulturarbejde og Tværæstetik: en antologi*, s. 41-59. Æstetisk Kulturarbejde, Aarhus Universitet.

Viborg Bibliotekerne. 2021. "Om os: Det Åbne Bibliotek". Viborgbib.dk. <https://www.viborgbib.dk/om-os/det-aabne-bibliotek> (sidst besøgt 18-05-2021)

Viborg Bibliotekerne. 2021. "Sammen i bevægelse – en litteratur- og naturoplevelse". Viborgbib.dk. <https://www.viborgbib.dk/arrangementer/samtaler-faelleskab/sammen-i-bevaegelse-en-litteratur-og-naturoplevelse> (sidst besøgt 18-05-2021)

Weinreich, Torben. 2006. "Efterskrift" i *Historien om børnelitteratur* på lex.dk. Gyldendals leksikonredaktion. <https://bornelitteratur.lex.dk/Efterskrift> (sidst besøgt 07-05-2021)